

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

השיעור נמסר
במוצאי שבת-קודש
ראה
מנחם אב התשפ"ד בשל"ה
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

המשך ביאור התשובות לשתי החקירות האחרונות [מתוך י"א החקירות שהובאו בשיעור הקודם] בעניין כתיבת פטום הקטורת ע"ג קלף. החקירה הראשונה היא, מה הן הכוונות שצריך לכוון, פרט למה שצריך לכוון ע"ד הפשט.

סיום בירור התשובה לחקירה האחרונה, האם כתיבת פטום הקטורת ע"ג קלף מותרת לכתחילה. הרחבה בעניין ההיתר לכתוב זאת וכיו"ב בשלוש שלוש תיבות, ראיות כי מנהג כל ישראל מדורי דורות הוא להקל בכתיבת פסוקים מן המקרא, כדעת הגאונים והרי"ף וסיעתם, דלא כהרמב"ם והש"ע. לדעת האוסרים, המדובר הוא לא רק לגבי פסוקים מן התורה, אלא אף מנביאים וכתובים.

אלול בפֶּתַח.

בעניין סיום בפסוק טוב בהפטירות חזון, איכה היתה, שובה, עפ"י מנהג ק"ק תימן יע"א, ביאור תמיהת מרן שליט"א ע"ד מהרי"ק, והתייחסות למי שניסה לכתוב יישוב על תמיהה זאת.

תוספת שמוסיף מרן שליט"א בכלל הפסוקים שלפני ההבדלה במוצש"ק, בימים הללו, נגד כל האויבים הקמים עלינו לבלותינו, לאחר הפסוק ליהודים היתה אורה ושמחה וגו'.

כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ק – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 754

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"ג בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אבי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש ע"י רבי אליהו בן עמנואל הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נות ביתו, ושיזכו לבנים ובני בנים עוסקים בתורה, והצלחה מרובה בפרנסה ובכל העניינים. ולעילוי נשמת סבו רבי חיים בן יוסף ע"ה, תנצב"ה. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

וכמו כן השיעור מוקדש ע"י האשה הכשרה מרת רחל יהודית בת רבי דוד מאיר גיגי הי"ו, להצלחת מרת רוגית אסתר בת רבי צדוק לברכת זרע של קיימא בקרוב ממש, בעבור שהתנדבה שוב למוסדות נתיבות מהרי"ץ. ב"ה שתהיה לכם ברכה כפולה ומוכפלת.

וכמו"כ השיעור מוקדש להצלחת הרב אמיתי גדקא הי"ו, ולאשתו היולדת רעיה בת עזרא, והתינוקת אביגיל. בעבור שהתנדבו למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

המשך ביאור התשובות לשתי החקירות האחרונות [מתוך י"א החקירות שהובאו בשיעור הקודם] בעניין כתיבת פיטום הקטורת ע"ג קלף. החקירה הראשונה היא, מה הן הכוונות שצריך לכוון, פרט למה שצריך לכוון ע"ד הפשט.

הפעם נקיים, 'בקבלה וסוד תפתח, תהא חן נגמלי' [מתוך ה'שירה' ביום שבת וכו', למהר"ש שבזי זיע"א].

דיברנו בס"ד בסוף השיעור הקודם, י"א חקירות בעניין סגולת פיטום הקטורת שנכתבה בכתב אשורי ע"ג קלף, ונשאר לנו לסיים את שתי החקירות האחרונות.

חקירה ראשונה, מהי הכוונה שצריכים לכוון בקטורת. בספרים מדגישים, כי צריך לכוון. מה לכוון?

והחקירה האחרונה, האם מותר לכתחילה לעשות זאת? האם הדבר פשוט שמותר, או שזהו רק למי שקיבל מן המוכן, כפי שיש אשר הורו בזמנינו.

*

החיד"א בספרו עבודת הקודש [סימן ב' סעיף י"ד] כתב וז"ל, פיטום הקטורת, יכוין בו הרבה. כי הפליגו בזוהר הקדוש [פרשת ויקהל דף רי"ח] מאד בזה וז"ל, מלה דא, גזרה קיימא קמי קב"ה, דכל מאן דאסתכל וקרי כל יומא פרשתא דקטורת, ישתזיב מכל מילין בישין חַרְשִׁין דעלמא, ומכל פגעין בישין, ומהרהורי בישא, ומדינא בישא, וממותנא, ולא יתזק כל ההוא יומא, דלא יכיל סט"א לשלטא עליה. זאצטריך דיכוין ביה'.

אמר רבי שמעון, אי בני נשא הוו ידעין כמה עילאה עובדא דקטורת קמי קב"ה, הוו נטלי כל מלה ומלה מיניה, והיו סלקין לה עטרה על רישייהו ככתרא דדהבא וכו'. זאי יכוין בה בכל יומא, אית ליה חולקא בהאיי עלמא ובעלמא דאתי, ויסתלק מותנא מיניה ומעלמא, וישתזיב מכל דינין דהאיי עלמא, מסטרין בישין ומדינא דמלכותא אחרא, עד כאן לשון אמרי קדוש.

כבר הבאנו את מאמר הזוה"ק הזה.

אומר על כך החיד"א, הדברים עתיקים, לשון הזוהר הקדוש ממש, שלא כדרכנו בקונטרסים אלו, להלהיב נפש אדם מישראל, עין בעין יראה הפלגת השבת.

ומזה ישכיל לכוין בו הרבה, ולאמרו בשמחה, לעשות נחת רוח ליוצרינו, ולא יכוין לתועלת עצמו ח"ו.

אמרנו אז, כי באמירת פיטום הקטורת, צריך תחילה לכוון את הדברים כפישוטן, להבין את משמעות הדברים. את פירוש הפרשה, וק"ו את הברייתות, שזה צריך פירוש רחב. חובה לעיין במפרשים, בכדי להבין את מוצא שפתינו. זהו האל"ף ב"ת. אבל חוץ מזה – כפי שאמרנו בזמנו – ישנן כוונות יותר עמוקות.

החיד"א אומר, שהוא יצא בנ"ד מגדרו. כי 'בקונטרסים האלו, דהיינו בספרו עבודת הקודש וכדומה, הוא איננו מעתיק לשונות של ספר הזוה"ק כך באריכות, כפי שבנ"ד ישנן בדפוס שלפני עשר שורות שהוא העתיק, וכדלעיל.

ולכן הוא אומר כי 'הדברים עתיקים'. הוא מתכוון, בלשון מליצה. כי בדרך כלל, 'הדברים עתיקים' היינו, שהדברים ידועים, כי הם עתיקים. אבל כאן כוונת החיד"א, שהוא 'העתיק' זאת, למרות שהוא לא רגיל לעשות כך בקונטרסים האלו. זהו לשון ספר הזוה"ק ממש, ללא דילוגים, או להביא רק את התוכן, אלא העתיק אותו מלה במלה. ולמה?

להלהיב נפש אדם מישראל. לראות את המלים, כי האותיות מחכימות. לשון הזוהר בעצמו, יש בו סגולה. ויש לו סגנון מיוחד, שמשלהב את הלב, ומעורר בעצמה ליראת שמים, כנודע. כדי שעין בעין יראה האדם, כמה חשוב העניין של פיטום הקטורת. זהו דבר אחד.

שערי יצחק – השיעור השבועי

מלכות הרשעה. באים ונותנים כאן לאדם, דברים אשר יועילו לו. ישמרו אותו מהם.

והנה פתאום בא החיד"א ואומר, לא. אל תכוון ח"ו – חס ושלוש – לתועלת עצמך. רק לעשות נחת רוח ליוצרך. כך הוא מדגיש, גם בספרו עבודת הקודש, וגם בספרו מחזיק ברכה. אם כן, זה בטח כבר אינם דברים שחשבנו שהוא יתכוין לזה, ואז אנשים קצת יירתעו מכך.

אבל למעשה, החיד"א אמר את האמת. וכי ספר הזוה"ק – והוא הדין נלמד מעצמנו לגבי סדר היום – באים להגיד לאדם סגולות, על ידי פיטום הקטורת, יהיה לו עכשיו יותר עולם הזה? זאכל ושבע ודשן? כי כעת הוא שמור ומוגן מן הכל, ושלא ידאג? האם בשביל כך, האדם נברא בעולם?

הרי כל המטרה היא, עבודת השם. כאשר ישנן לאדם הפרעות ח"ו, כגון פגעים רעים, כישופים וקשיים, הוא איננו יכול לעבוד את ה', וממילא לא יזכה לחיי העוה"ב. כל העניינים הטובים של עולם הזה, מטרתם היא בשביל העניינים הרוחניים. על כן החיד"א אומר, תשים לב. אל תתבלבל בדרך. לא באים לומר לך כאן, שתהיה יותר מעונג בענייני העוה"ז.

זהו כפי שהרמב"ם כותב בהלכות תשובה [פרק תשיעי], הוא מאריך בכך כמעט בכל הפרק, וכן בפירוש המשנה במסכת סנהדרין. למה התורה מבטיחה, עניינים של העוה"ז. כגון, אם פָּחַקְתִּי תִּלְכּוּ, וְאֵת מִצּוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם. וְנִתְּתִי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם, וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ, וְעַץ הַשָּׁדֶה יִתֵּן פְּרִיֹו. וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאָרְצְךָ, וְשָׂכַבְתֶּם וְאִין מִחְרִיד, וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רְעָה מִן הָאָרֶץ, וְחָרֵב לֹא תֵעָבֵר בְּאֶרְצְכֶם. וְרִדְפְתֶּם אֶת אִיְבֵיכֶם, וְנָפְלוּ לַפְּנִיכֶם לְחָרֵב וְגו' [ויקרא כ"ו, ג'–ח']? לכאורה, היה צריך לומר, תזכה לעולם הבא?

אלא אומר הרמב"ם, התורה מבטיחה דברים גשמיים, כי אם ח"ו ישנן מלחמות, צרות ומחלות, אם ישנן לאדם הפרעות על ימין ועל שמאל, הוא לא יכול לעבוד את ה'. הוא איננו יכול ללמוד תורה, ולא לקיים מצוות, וממילא לא יהיה לו עולם הבא. יוצא שהתורה באה להגיד לאדם, איך לא יהיו לו סבל וענשים בעוה"ז, כדי שיוכל למלא את יעודו בעולם. דברי החיד"א הולכים בעצם אל האפיק הזה.

ומסקנת החיד"א, כי אם כן, זומזה ישכיל לכוין בו הרבה'.

ודבר נוסף, ולאמרו בשמחה. זאת עוד נקודה, שאיננה כתובה בספרים, כי צריך לומר את פיטום הקטורת בשמחה.

והסיבה היא – זאת השורה האחרונה – לעשות נחת רוח ליוצרנו, ולא יכוון לתועלת עצמו ח"ו.

*

לא רק כאן, החיד"א כתב זאת, אלא גם בספרו מחזיק ברכה [בסימן קל"ב]. והכף החיים [שם ס"ק ח"ו] העתיקו מלה במלה בזה"ל, ויש לומר פיטום הקטורת וכו'. כל מאן דאסתכל וקרי כל יומא פְּרִשְׁתָּא דקטורת, ישתזיב מכל מילין בישין וחרשין דעלמא, ומכל פגעין בישין, ומהרהורא בישא ומדינא בישא, וממותנא. ולא יתזק כל ההוא יומא, דלא יכיל סט"א לשלטאה עליה. ואצטריך דיכוון ביה. זוה"ק ח"ב דף ר"ח ע"ב, ועוד האריך יעו"ש.

ואתה בן אדם, פקח עיניך לכוין באמירת הקטורת לא להנאתך כ"א לעשות נ"ר ליוצרך. כי מתוקף תעלותיו, נודע שיש נ"ר להשי"ת, מחב"ר אות ו'.

כך מביא בכף החיים בשם החיד"א, נחזור שוב.

ואתה בן אדם, פקח עיניך. האדם צריך לפתוח את עיניו, כי ברגע הראשון, ברגעים הראשונים, הוא לא רואה זאת. עליך להתעמק כאן. תפתח טוב את העיניים.

לכוון באמירת הקטורת, לא להנאתך, כי אם לעשות נחת רוח ליוצרך. כי מתוקף תועלותיו – אינני יודע, אולי המלה 'תעלותיו' היא טעות, כי 'תעלה' היינו רפואה. שמא צ"ל 'תועלותיו', דהיינו הדברים שזה מועיל [כך כתוב במחב"ר שבאוצה"ח, הוצאת יהדות התורה. העורך] – נודע שיש נחת רוח לה' יתברך.

חושבני, שישנה כאן קצת הפתעה. חידוש. כמדומני כי כל מי שעושה את הסגולה של פיטום הקטורת, או מי שקורא את המאמרים הללו, חושב כי אומרים כאן בזוה"ק לאדם עצה, להינצל מכל מיני כישופים, ופגעים רעים, והרהורים רעים, ומדין רע, וממותנא – דהיינו מגיפה – ושלא יהיו לו נזקים וכו'. נותנים כאן לאדם, יְרַצְפֵּט [מרשם], שהוא יהיה מוגן. מסלק את המותנא. וישתזיב מכל דינין דהאי עלמא, מסטרין בישין, ומדינא דמלכותא אחרא'. דהיינו, מעול

[בספרים מבואר שלא יכוין לתועלת עצמו, כך אפילו לעניין בקשת צרכיו בתפילות, ויש שביארו זאת על פי דברי הרמב"ם שהביא מעכ"ת. איתמר].

*

ישנו פירוש בשם 'אצבע קטנה', על ספר עבודת הקודש [שם], והוא אומר בנ"ד עוד דברים מפליאים בזה"ל, ויאמר פיטום הקטורת בכונה גדולה, ומתוך הסיודור דוקא, ולא בעל-פה. בכדי שלא לאבד אף מלה, כי לכל מלה ישנה חשיבות.

כשיאמר קטורת – תשמעו היטב – משמר השכינה מקליפות. כך הוא מביא, בשם ספר הנהגת האדם. אם כן, זה לא רק מגן עלינו, אלא הדבר משמר את השכינה. הרי ישנו מושג, 'השוכן אתם בתוך טומאתם'.

נוסף שם עוד, כתוב בספר שערי גן עדן [דף ע"ג] ע"פ רחש לבי וגו' וז"ל, יש שם אחד קדוש ונורא, שמו רח"ש, והוא מגרש את החיצונים. וצריך כל אדם לכוון בזה השם, קודם תפילתו בפיטום הקטורת, והוא יוצא מסופי תיבות ממול'ח טהור קודש וכו', והוא טוב ג"כ לזכירה וכו'. האר"י זיע"א.

על ידי שמכוונים בשם הקדוש הזה, הדבר טוב לזכרון הלימוד. זהו הפסוק השני, שאומרים בפיטום הקטורת.

והוא מביא עוד, סגולה לזכרון, לכתוב כל מה שלומד, שהכתיבה מביאה לידי זכרון וכו'. זה האדם המכוין לשם קדוש הנז"ל, שיש בו כוח לגרש הקליפות, אין צריך לסגולת הכתיבה. כנראה מפני שהשכחה באה מן הקליפות, וממילא אתה מסלק עי"ז את הקליפות.

דכל מה שלומד בלשונו, נחשב לו כמו כותב בעט ברזל.

שמעתם? הסגולה הזאת עושה, שזה כאילו שהוא כתב. ולא סתם כתב, אלא 'בעט ברזל', שהדבר חקוק היטב.

ומהו הקשר? כיצד הדבר קשור? התשובה היא, המשך הפסוק. רחש לבי דבר טוב, אמר אני מעשי למלך, לשוני עט סופר מהיר [תהלים מ"ה, ב']. זהו רח"ש לבי. זה המשך של זה.

חושבני, כי אלה אשר כותבים פיטום הקטורת, שיעשו סימן להיכר במלים הללו, רח"ש, בכדי שיזכרו לכוון את השם הקדוש הזה.

והוא ממשך וכותב, גם מבואר בדברי האר"י ז"ל, דצריך לכוין קודם תפילתו בשם מ"ב. זה אב"ג ית"ן, קר"ע שט"ן וכו'. מה שיש ב'אנא בכח'. זהו שם בן מ"ב.

מי שישים לב, הרבה פעמים בעין חיים למהר"י, בכל מקום שישנם איזה רמזים לשם בן מ"ב, מצויין שם כי ישנו כאן ר"ת של שם בן מ"ב, וכדומה. כיון שהדבר מסלק ומגרש את השטן. ולכן אומרים אנא בכח וכו', או לפני התפילה או לאחריה, בכדי שהחיצונים לא יפריעו לקבלת התפילה.

שאו תעלה תפילתו, ולא יוכלו החיצונים לקטרג וכו'. כי שני שמות רח"ש ומ"ב, עושים ב' פעולות טובות. האחד, שמביא לידי זכרון, וא"צ לסגולת הכתיבה. והב' וכו' למגן וצינה בפני המקטרגים, דכתיב אמרת אלוה צרופה מגן הוא וכו'. וז"א רח"ש לבי, הוא דבר טוב. שעושים ב' פעולות טובות. האחד, 'אומר אני מעשי למלך', שאתודה ואזכיר מעשי בפני, ואין לי פחד מהמקטרגים, כי שם רח"ש ושם מ"ב, שהוא גימטריא לבי, מגרשים החיצונים. או הב', אזכור מה שאלמוד, 'לשוני עט סופר מהיר', ולא אצטרך אני לסגולת הכתיבה ע"כ.

אם-כן, אלו דברים אשר פחות או יותר אנחנו לא כ"כ רחוקים מהם, אם לא ממש קרובים. אמנם רשב"י אמר לכוון, ולא פירט מה לכוון, אבל מסתברא כי אף מבלעדי זאת [תהלים פ"ד, י"ב] ה' לא ימנע טוב להלכים בתמים. כל אחד, כפי כוחו. גם מי שלא יכוין כדלעיל, אלא יכוין את הדברים כפישוטם, גם דבר זה עושה מה שעושה. אלא שכוונות נוספות, מגבירות עוד יותר את הסגולה ואת מעלותיה.

צריכים לדעת, כי כאשר הזוה"ק מדבר, הדברים הם אינם במדרגות שלנו. תמיד הזוה"ק מדבר בלשון מפליגה, גם לגבי מצוות וגם לגבי עבירות. דברים ממש נשגבים, לאנשים מיוחדים, גדולים. יחידי סגולה. ולכאורה נראה, שאנחנו לא במדרגות הללו בכלל.

למשל, מי שיקרא את הזוהר בפרשת נשא [דף קמ"ז ע"ב], לגבי ברכת כהנים, נשיאות כפים, כתוב שם בזה"ל, אמר רבי יהודה, כל כהן דלא ידע רזא דא, ולמאן מברך, ומאן היא ברכתא דמברך, לאו ברכתא דיליה ברכתא.

שערי יצחק – השיעור השבועי

הדבר כמו לגבי תקיעת שופר [בראש השנה], בודאי שמי שיודע לכוון את הכוונות, טוב שיכוין. אבל מי שאיננו יודע, אם הוא מכוון דברים כפישוטם, או כפי שמספרים על בעל נודע ביהודה, כי לפני תקיעת שופר הוא עלה על הבימה ואמר, כי הכוונה שמכוונים בתקיעת שופר היא, 'רחמנא אמר תקעו' [כדאיתא בגמ' ראש השנה דף ט"ז ע"א], והורה לתקוע שיתקע. הקב"ה אמר לתקוע. בלי כוונות וכו'.

אבל אנחנו כבר אומרים [בתפילת התקוע לפני התקיעות, ריבונו של עולם וכו'], עם שאר תפילות ותקיעות בניד, היודעים והמכוונים כל הכוונות הראויות וכו', שזה יעלה ויצטרף. ובלנ"ד עור נרחיב בשיעור נוסף, אודות כוונות פיטום הקטורת.

סיום בירור התשובה לחקירה האחרונה, האם כתיבת פיטום הקטורת ע"ג קלף מותרת לכתחילה. הרחבה בעניין ההיתר לכתוב זאת וכיו"ב בשלוש שלוש תיבות, ראיות כי מנהג כל ישראל מדורי דורות הוא להקל בכתיבת פסוקים מן המקרא, כדעת הגאונים והרי"ף וסיעתם, דלא כהרמב"ם והש"ע. לדעת האוסרים, המדובר הוא לא רק לגבי פסוקים מן התורה, אלא אף מנביאים וכתובים.

כעת לגבי החקירה האחרונה, האחת עשרה, האם הדבר מותר לכתחילה?

כיון שאחד מן הגדולים בדור שעבר ערער על כך – למרות שהדבר היה מקובל בעבר, בעיקר אצל הספרדים. גדולי הספרדים הביאו זאת בעבר, כגון בעל סדר היום, הרי הוא הראשון שאמר את הסגולה הזאת, וכך מהר"ח פאלאגני, והעתיק זאת הכף החיים בפשיטות בלי שום פקפוק – לכן נהיה בנושא הזה קצת הסתייגויות. ע"כ ברצוני לברר בעזרתו יתב, כי הדבר מותר לכתחילה.

התחלנו כבר לדבר על כך בזמנו [בשיעור מוצש"ק מסעי], וכעת נשלים בעזרת השי"ת.

הבאנו אז את הסוגיא במסכת גטין [דף ס'], שם הסוגיא העיקרית בעניין 'תורה חתומה ניתנה', האם מותר לכתוב לתינוק מגילה להתלמד? הרי בזמן חז"ל, כל הספרים היו בגלילה, לא היו ספרים בסגנון של זמנינו. הספרים הכרוכים שישנם לנו היום, נקראים בלשון ערבי 'מִצְחָף'. הדבר נשתנה, בתקופה מסוימת בעבר. כבר בזמן הגאונים זה התחיל. עכ"פ הנדון [בגמרא שם] הוא, האם מותר

מפרש המתוק מדבש, כל כהן שלא יודע את הסוד של ברכת כהנים, ולמי הוא מברך – לכאורה מהי השאלה, למי הוא מברך? הרי הוא מברך את הציבור? אבל, תשמעו מה הוא [המתוק מדבש] אומר – כלומר שאינו יודע שע"י ברכתו, הוא ממשיך שפע ברכות גם לספירות העליונות, ומאיזה מקום הוא ממשיך את שפע הברכות שמברך. לא מספיק שהוא יכוין לספירות, אם איננו יודע מה זה. עליו לדעת, מהיכן הדבר מתחיל. 'לאו ברכתא דיליה ברכתא' – אין ברכתו פועלת המְשְׁכוֹת הברכות למעלה.

מי שקורא זאת, עלול לומר לעצמו, מכיון שאנחנו איננו יודעים את כל הכוונות הנז"ל, אם כן לא שוה ה'נשיאת כפים', ואין צורך לברך. או לשמוע את הברכות.

ח"ו. וכי אפשר לומר כך? הדבר יעלה על הדעת? חס ושלום. לא יכול להיות.

כך הסגנון והדרך של הזוה"ק, אבל הדברים אינם כמשמעם. בודאי שחלילה לומר, כי מי שאיננו יודע את הסוד, אזי ברכתו אינה ברכה, הדבר לא שוה וחבל על הזמן.

המאמר דלעיל, זהו מאמר של רבי יהודה. ישנו מאמר לפני כן, של רבי יצחק – והוא [רבי יהודה] בעצם משלים אותו – שם כתוב בזה"ל, אמר רבי יצחק, בעי קודשא בריך הוא דיתברכו עלי – הברכות יתחילו מן העליונים – בגין דיתברכו תתאי, ויתברכו עלי דאינון קדישין בקדושה עלאה, על ידא דתתאי דאינון קדישין בקדושה, דאינון קדישין מכל קדישין דלתתא, דכתיב [תהלים קמ"ה, י'] וחסידיך יברכוך.

דהיינו, הרי ישנם שלוש מדרגות בעם ישראל. כהנים לויים וישראלים. הכהנים, הם במדת חסד. והלויים, זה מדת גבורה. וישראלים, זה במדת תפארת. ר"ת חג"ת. הרי לכן לא מתחילים עם הלוי בקריאת ס"ת, ראשון עולה הכהן, מכיון שהלוי הוא גבורה, ואי אפשר להתחיל עם גבורה, לכן מתחילים עם חסד. 'חסידיך יברכוך'. ע"כ זהו הסדר, כהן לוי ישראל. מתחילים עם הקדושה הכי גדולה, שהיא שלכהנים. ועל זה בא רבי יהודה [לאחר מכן] ואמר, כי אם אין כהן יודע לכוון את הסוד הזה, אזי זאת איננה ברכה. אבל, בודאי שהדברים אינם כמשמעם.

לכתוב מגילה לתינוק? ישנה על כך מחלוקת. והגמ' מביאה את העניין של 'ספר אפטרטא', ולהלכה קיימא לן כי הדבר מותר מצד, עת לעשות ליי, ה'פרו תורתך [תהלים קי"ט, קכ"ו]. יסוד השאלה הוא, כי 'תורה חתומה ניתנה'.

ישנה מחלוקת, האם 'תורה מגילה מגילה ניתנה', או 'חתומה ניתנה', בבת אחת. גם לעניין הלכה למעשה, נחלקו בכך הפוסקים. ישנם שפסקו שאסור, וישנם שפסקו שמותר.

פרט לסוגיא שהבאנו לעיל, ישנה סוגיא נוספת בגמרא מסכת יומא [דף ל"ז ע"ב], שם כתוב כך, הילני המלכה עשתה טבלא של זהב, שפרשת סוטה כתובה עליה.

הרי הכהן צריך לכתוב את פרשת סוטה, כפי שכתוב בתורה, והוא צריך להעתיק מתוך ספר, ע"כ בכדי שלא יצטרכו להביא לעזרה ס"ת, היא עשתה את הטבלא הזאת על זהב, כדי שהפרשה הזאת תהיה מצויה שם.

שואלת הגמרא, ש'מע'ת מינה, כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה. כיצד הדבר מותר? הרי זה רק ארבעה פסוקים, זהו רק חלק מן התורה?

אמר ר"ל משום רבי ינאי, באל"ף בי"ת. לא כתבו ממש, אלא רק בראשי תיבות. שיהיה רק 'כותב מן הכתב', בכדי שיזכור ושלא יטעה.

מתיבי, כשהוא כותב, רואה וכותב מה שכתוב בטבלא? משמע, מה שכתוב.

מתרצת הגמרא, אימא, רואה וכותב כמה שכתוב בטבלא. מתיבי, כשהוא כותב, רואה וכותב מה שכתוב בטבלא. ומה כתוב בטבלא? [במדבר ה', י"ט] אם שכב איש אותך, [ואם לא שכב]. אם שטית, אם לא שטית. א"כ רואים שכתוב ממש, לא ראשי תיבות.

ותירוץ הגמרא בסוף הוא, התם, בסירוגין.

מפרש רש"י [בד"ה בסירוגין], 'אם לא שכב', אחריו ראשי תיבות, עד סוף המקרא. הוא מתחיל את הפסוק כרגיל, ואת ההמשך הוא כותב בר"ת.

זאת כי שטית, ואחריו ראשי תיבות, עד סוף המקרא. 'יתן י"י אותך', ואחריו ראשי תיבות, עד סוף המקרא. 'זבאו המים', ואחריו ראשי תיבות (אם שכב ואת כי שטית).

כך רש"י מסביר את מסקנת הגמרא, 'בסירוגין, שבהתחלה זה מלא, וההמשך הוא בר"ת.

שאלה מהקהל: שמעתי כי מטעם זה או מטעם איסור כתיבת פסוקים בלא שרטוט, היו רגילים בתימן לכתוב כך פסוקים. האם זה נכון, או שאין זה אלא מפני בקיאותם במקראות.

תשובת מרן שליט"א: מסתברא שזה מפני רוב בקיאותם.

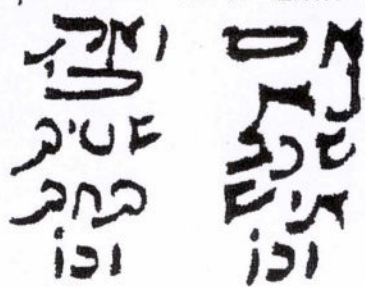
אמנם הרמב"ם, לא מפרש כך. הרמב"ם מסביר – והמקור והשורש לכך הוא כבר בהר"י מיגאש, שהיה אחד מרבותיו [הוב"ד בשו"ת הרשב"ץ ח"א סי' ב', בשם ה"ר מימון אביו של הרמב"ם] – כי הכוונה היא, שהכתיבה איננה כתיבה רגילה, אלא שורה ועוד שורה ועוד שורה. דהיינו, לא כפי שכותבים בדרך כלל, שורות ארוכות, אלא שורות צרות.

כמה לכתוב בכל שורה?

נראה כי הרמב"ם בעצמו, לא השווה את דעתו בכל המקומות. ונלך לפי הסדר.

הרמב"ם בפיהמ"ש במסכת סוטה [פרק ב' משנה ד'] כתב בזה"ל, כבר ביארו בתלמוד [יומא דף ל"ז ע"ב], שפרשת סוטה שהיתה כתובה על לוח הזהב, היתה כתובה כך.

הרמב"ם מביא דוגמא לכך, איך היתה הצורה, תיבה אחת בכל שורה, כך:

ככה הוא מסביר, את מסקנת הגמרא, 'לסירוגין, שהכוונה מלה מלה.

והטעם לזה, לפי שאסור אצלנו לכתוב פסוק מן התורה כסדרו בשיטה אחת, אלא בספר, על פי תנאי הכתיבה המפורשים בספרי תורות ותפילין ומזוזות, כל אחד על פי תנאיו. אבל על הלוחות, אין כותבין אלא תיבה תחת תיבה. והוא [מוסיף], או שתי תיבות, תחת שתי תיבות. אפשר אולי שתים, 'אם לא', 'שכב איש' וכו'. עד שיגמר דף אחד, ויתחיל דף שני, כפי הצורה שהראנו.

כך הרמב"ם כותב, בפירוש המשנה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

הכסא, אם כן אותו אדם שכתב את פרשת ציצית ע"ג הטלית, מביא את הפסוקים לידי בזיון. זהו הטעם שהרמב"ם כתב בהמשך.

אבל הטעם הראשון הוא, האחד מהם, שאין לכתוב מן התורה פסוקים פסוקים, אלא יכתוב שלוש תיבות לבד, ולא יותר. ואם צריכים אנו להביא ראיה מפסוק, משנים אנו הכתב ונותנים לו צורה אחרת, או כותבים מכל תיבה אות אחת או שתיים. סוף דבר, מקצת התיבה, או כותבים בסירוגין.

אפילו מי שהתיר לכתוב פרשה לתינוק להתלמד בה, לא התיר זאת אלא בגלל הכרח הלימוד, לפי שלא ניתנה תורה להיכתב פרשיות פרשיות, וכל שכן פסוק פסוק.

מי שהתיר, זהו הרי"ף. וזהו אחד מן הדברים, שהרמב"ם חולק על הרי"ף. הרי"ף כותב במפורש בסוגיא שם, כי המסקנא להלכה היא, שמותר לכתוב פרשיות מן התורה. משא"כ הרמב"ם פוסק, שהדבר אסור. הרמב"ם הלך בזה כדעת רבי יוסף הלוי אבן מיגאש, אשר פסק שהדבר אסור. אומר הרמב"ם, כי עכ"פ גם מי שהתיר, זהו רק כאשר ישנו הכרח, אולם בנ"ד אין הכרח, ע"כ רצונו לומר שהדבר אסור בנ"ד לפי כל הדעות.

ואולי יחשוב מישהו, שאין זה אסור אלא בכותב על הספר בדיו וכדומה. הרי בעניין השאלה, מדובר שהוא רקם ע"ג הטלית, זה לא דיו. ולא ע"ג קלף או נייר, אלא ע"ג טלית, דהיינו בגד. אומר הרמב"ם, לא. והוא מביא ראיה, מעניין פרשת סוטה. וז"ל, אבל בחורת בעץ או בזהב וכדומה, או רוקם בבגד, מותר. כך עלולים לטעון. עונה על כך הרמב"ם, הרי ידע, שאין חילוק בין כתיבה לחריתה, כמו שנתבאר בגטין.

ונתבאר גם כן בזה העניין האיסור מאמרם אף היא עשת טבלה שלזהב שפרשת שוטה כתובה עליה. וזו היתה חריתה בלוח זהב – הרי חרטו בלוח זהב – וממנה היה הכהן מעתיק וכותב על הספר. והקשה התלמוד על זה המעשה ואמר, שמעת מינה כותבין מגלה לתינוק להתלמד בה. ותירץ זאת הקושיא, כמו שנתבאר שם, שבזאת הטבלה היה חרות אלפבית של כל תיבה, או היתה כתובה בסירוגין – תשמעו איך הרמב"ם מסביר, איך היא היתה כתובה בסירוגין? מה זה 'לסירוגין'? – שלוש תיבות פה, ושלוש תיבות רחוקות מהן בשורה שניה,

ובחיבורו משנה תורה, הוא כבר לא כותב תיבה אחת, או שתיים, אלא שלוש. נראה שהרמב"ם שם חזר בו.

וז"ל הרמב"ם בהלכות תפילין פרק שביעי הלכה י"ד, מותר לכתוב התורה כל חומש וחומש בפני עצמו, ואין בהן קדושת ספר תורה. אבל לא יכתוב מגילה בפני עצמה, שיהיה בה פרשיות. ואין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה. ואם דעתו להשלים עליה חומש, מותר.

כתב מגילה שלש שלש תיבות בשיטה אחת, מותר.

כאן הרמב"ם לא אומר, תיבה אחת או שתיים, שזאת חומרא גדולה. כאן הוא אומר, שלוש תיבות. וטעמו, כי בדרך כלל, לא כותבים ספרים כך, שלוש שלוש תיבות, מכיון שהדבר קשה. הסתכלתי בכתר של בן אשר, כי גם אצלו השורות הן צרות, וראיתי כי בכל שורה ישנן חמש מלים. פחות מכך, קשה לכתוב. אין דרך כתיבת ספרים בכך.

שאלה מהקהל: הרי בספר תורה אורך השורה למשפחותיכם.

תשובת מרן שליט"א: כתר בן אשר, הוא לא ספר תורה. לגבי ספר תורה, השיעור למצוה מן המובחר הוא שלשים אותיות. בשביל זה לקחו מלה ארוכה, למשפחותיכם למשפחותיכם למשפחותיכם. זה עוד עם וא"ו ויו"ד. לדוגמא לקחו מלה ארוכה בכוונה. אבל אני מדבר, על מלים ממוצעות.

בתשובות הרמב"ם [סימן רס"ח], ישנו קצת חידוש. זאת תשובה מפורסמת של הרמב"ם, ששאלו אותו לגבי אדם אשר רקם את פרשת ציצית – פרשת ויאמר וגו' – ע"ג הטלית. האם הדבר מותר, או שזה אסור?

עונה הרמב"ם כך, זה המעשה הוא חטא, ואינו מותר בשום פנים.

ואיסורו לדעתנו, משני טעמים. והוא מתחיל, עם העניין הזה. בדרך כלל מפורסם בשמו של הרמב"ם הטעם השני, כיון שהרי בזמנם היו משתמשים בטלית לכל דבר, כפי שהיה נהוג אצלינו [התימנים] בדור שעבר. מי שזוכר את הזקנים, הם היו נכנסים עם הטלית אפי' לבית הכסא, כי הטלית אצלם לא היתה מיוחדת רק לתפילה, כפי שאצלינו היום. ע"כ אומר הרמב"ם, הרי מותר להיכנס עם הטלית לבית

שאינה נקראת עם הראשונה. וראיה לנו מזה, שהחריטה אסורה ככתיבה, והוא הדין ברקימה.

פתאום הרמב"ם כאן אומר, לא כפי שמובן מדבריו בחיבורו. דרך כלל מבינים, כי הכוונה שלוש תיבות בשורה אחת, ועוד שלוש תיבות בשורה הבאה, ועוד שלוש תיבות בשורה שלאחר מכן. שורה אחת אחרי השנייה. אבל הרמב"ם מסביר, לא כך. אלא, שלוש תיבות, בשורה אחת, ולאחר מכן, במרחק – שאין קשר בין הדברים – עוד שלוש תיבות. רק באופן הזה, הדבר מותר.

זהו כבר דבר חידוש. ומרן הבית יוסף [ביו"ד סימן רפ"ג] העתיק את תשובת הרמב"ם הזאת.

לכאורה, סתימת דברי הרמב"ם בחיבורו, אינה כך. כי הוא אומר שם, שלוש שלוש תיבות. הרמב"ם לא כתב, לעשות מרחק ביניהם. שמא הרמב"ם חזר בו פעם שלישית? שהרי אנחנו בלא"ה רואים, שהרמב"ם שינה את דעתו, כי בפירוש המשנה הוא כתב, מלה אחת או שתי מלים.

ברם, הרמב"ם לא חזר בו. והראיה שלי היא, כי ישנו תאריך על התשובה הזאת, בשנת תמוז אתק"ב לשטרות – גם הוא מנה כמנהגינו לשטרות – אלף חמש מאות ושתים לשטרות. זה הרבה אחרי סיום כתיבת החיבור משנה תורה. מי שיעיין בהלכות שמיטה ויובל, יראה כי שם הרמב"ם הזכיר את השנה שעומד אז בה, ונמצא שהתשובה הזאת, היא הרבה שנים אחרי שהוא כתב את חיבורו. אם כן, אם הרמב"ם בתשובה זו אכן חזר בו, הוא היה צריך לכתוב, שהוא חזר בו ממה שכתב בחיבורו. אבל, חזינן שהרמב"ם לא התייחס כלל לכך. משמע, שכך הוא מפרש.

והאמת היא, כי גם מפרשי השלחן ערוך, הם חלוקים לגבי העניין הזה.

מרן בשלחן ערוך [יו"ד סימן רפ"ג סעיף ב'] – למרות שבבית יוסף הוא העתיק את תשובת הרמב"ם הזאת, ולא העיר כלום על כך – הוא ג"כ פסק לאסור כדעת הרמב"ם. וז"ל, לא יכתוב מגילה בפני עצמה שיהיה בה פרשיות. ואין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה. ואם דעתו להשלימה לחומש, מותר. ובסעיף ג' כתב הש"ע, כתב מגילה שלש שלש תיבות בשיטה אחת, מותר.

בא הטורי זהב [בס"ק ג'] ומסביר, שלש שלש תיבות פירוש, כותב שלש תיבות כאן, ושלש תיבות

רחוקות מהן בשיטה שנייה, שאינם נקראות עם הראשונה. כדרך זה מותר, לפי שאין נראה ככותב מגילה אחת.

הט"ז כותב במפורש, שזה יהיה רחוק. גם הלבוש כתב כך, וכן הבני יונה.

מצד שני, השפתי כהן – כך נראה מדבריו – סובר, שהדבר אינו כן. כך יוצא לפי ההסבר שלו. כי הוא כותב [בס"ק ג'] בזה"ל, שלוש תיבות מותר. שביון שיש בה שינוי, אינו דומה למגילה מס"ת.

נראה, שישנה כאן מחלוקת. הש"ך מסביר כפישוטו. לא כתוב שיהיו השורות רחוקות. העיקר, שיהיה שונה מס"ת. אם זה שונה, אזי הדבר מותר. נראה שהוא מביין כך, כיון שמרן בש"ע לא כתב 'רחוקות'. הבאנו כבר בעבר, שישנו נדון, ויכוח בספרי האחרונים, לגבי מה שמצינו לפעמים דברים שמרן כותבם בספרו בית יוסף, ואילו בספרו בשלחן ערוך הוא לא העלה אותם. האם הוא חזר בו, או שסמך על מ"ש בבית יוסף, שם הוא הרחיב בעניין, אם לא כתוב בש"ע במפורש ההיפך.

קשה קצת להבין את הנקודה. כי בנ"ד רואים זאת גם ברמב"ם, שבחיבורו משנ"ת כתב 'שלוש תיבות', ובתשובות הוא מסביר שזה רחוק. כביכול נראה שזהו פירוש. קשה להכריע בנושא הזה. ישנה נטייה יותר להגיד, כי פשוט להם שהמדובר בשלוש תיבות רחוקות זו מזו. ואם כן יוצא, כי מה שעושים היום בפיטום הקטורת, שלוש שלוש תיבות, בשורות סמוכות, אם ההיתר הוא בגלל כך, אזי הדבר איננו פשוט. הרי מאז שיצא אותו ערעור לגבי הסגולה של פיטום הקטורת, התחילו רבים לכתוב את הפסוקים בשלוש שלוש תיבות, כי סברו שאז הדבר מותר. אולם צריכים לדעת, כי זה לא לפי כל הדעות. הדבר אינו 'חלק' מן הבחינה הזאת.

לכן אנחנו צריכים להגיד, היתר אחר. כי לסמוך על שלוש תיבות לבד, הדבר אינו מספיק, מכיון שלא ברור שזה מועיל, רק אם הן יהיו רחוקות, ואת זאת בודאי שאינם יכולים לעשות. על כן חושבני, כי בנדון דידן, צריך ליתן 'כנגד היסוד'. דהיינו, לקבוע כי בכל תפוצות ישראל, נהגו להתיר את הדבר. כפי מאן דאמר, שמותר לכתוב מגילה להתלמד. דהיינו, כדעת הר"ף. נכון שהרמב"ם פסק לאסור, וכן השלחן ערוך, אבל אי אפשר להכחיש, כי בכל עם ישראל מקובל להתיר זאת.

הרב בהגותו בש"ע לא הזכיר דבר, וזה ודאי כשגגה שיצאה מלפני השליט.

כפי שכבר אמרנו [בשיעור מוצש"ק מסעי], הרי כותבים בקהילותינו פסוקים הפותחים חסדי וכו'. וכן בכתובה, מצא אשה מצא טוב וגו'. ועוד מעט נוכיח בעזרתו יתב', כי האיסור איננו רק לגבי פסוקים מן התורה. כי אם הדבר אסור, אזי האיסור הוא גם לגבי פסוקים מנביאים וכתובים.

בספר דעת קדושים [הנז"ל], בבני יונה [יו"ד סימן רפ"ג סעיף ב'] כתב כך, אפילו במקום שאין צריך כולי האי, כגון על כתלי בית הכנסת פסוקי מוסר ויראה, ועל המפה פסוקים לסימן טוב כותבין, ועם כל זה יותר טוב למנוע כשאין צריך.

אומר על כך המקדש מעט [באות ה'], אף שלא שייך בזה עת לעשות לי"י וגו', לא פלוג בזה. אם היה עת לעשות לי"י, אזי הדבר מובן. כגון בשביל תינוק שילמד, מחמת העניות לא היתה להם אפשרות לכתוב את כל התורה, ע"כ כתבו לתינוק את מה שהוא לומד, כגון את פרשת בראשית. ואח"כ, בעוד חדשים, יכתבו לו את הפרשה הבאה, כאשר יהיה להם כסף. משא"כ בנדון דידן.

והואיל ואשתרי, אשתרי. והיינו כיון שהתיר, הותר. שאלה מהקהל: אבל פיתום הקטורת, היא סגולה? תשובת מרן שליט"א: לפי מה שאמרנו כעת, אכן אין בעיא. אבל אולי בנ"ד, גם כאלה שיגידו שהדבר מותר לצורך, יודו כי זהו צורך גדול, להינצל מכל הפגעים ומהרהורים רעים וכו', הדבר נחשב צורך. בעניין זה, בודאי שישנו יותר מקום להתיר.

שאלה מהקהל: אבל הדברים דלעיל, אינם כפי מה ששמע בשלחן ערוך המקוצר, כי לדין צריך להחמיר.

תשובת מרן שליט"א: בעזרת ה', תראה את המקוצר במהדורא בתרא, במהדורא המושלמת. נכון. ישנם דברים, שבמשך הזמן עמדנו עליהם, והם נתלבנו. לשעבר לא היה בזה, דברים מפורשים. ולא ישבנו על המדוכה הדק היטב כי אם כעת.

*

הרמב"ם שכתב שהדבר אסור, הוא בעצמו כותב בתשובתו – לאחר מה שהבאנו מקודם – בזה"ל, ופה במצרים ראינום לוקחים לוחות זהב או כסף, וחורתים בהם שיר של פגעים, ותולים אותם בצוארי הנערים.

ואם נשאל, על מה הם סמכו? התשובה היא, כי זאת לא רק דעת הרי"ף, אלא ישנם כבר גאונים אשר כתבו כך. מובן א"כ שהמנהג משתלשל מדורי דורות, כפי דעת המתירים. ומנהג ישראל, תורה היא. מי שירצה להחמיר, שיחמיר על עצמו, אבל הוא לא יכול להחמיר על אחרים.

בנימוקי יוסף – ישנם חידושי נימוקי יוסף שנדפסו מחדש על מס' גטין דף ס. הביא בשם הגאונים, שפסקו הלכה כמאן דאמר כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה, משום עת לעשות וגו', כמובא בשו"ת אוצרות יוסף שבסוף הלכה ברורה ח"ז סימן א'.

ישנם אחרונים, אשר מגבילים את ההיתר, רק למה שצריך ונחוץ, לא לדברים שלא צריכים אותם. וכבר כתב כך הרמב"ם בתשובה בדעת הרי"ף וכדלעיל. עד כדי כך, שישנו נדון האם מותר לתלות בבית הכנסת, פסוקים של התעוררות ויראת שמים. אפילו לגבי הסוכה, דנו האם מותר לתלות בסוכה כקישוט את הפסוק 'בסוכות תשבו שבעת ימים'. אכן ישנם כאלה שאמרו שהדבר אסור מטעם אחר, מכיון שזה יבוא לידי בזיון, כי בסוף יזרקו זאת. אולם ישנם כאלה שאמרו, מצד הטעם דלעיל. א"כ אפי' לגבי לכתוב פסוק לצורך סוכה, ישנן חילוקי דעות.

אבל מי שיעיין בספר מקדש מעט [עייין לקמן], יראה כי הוא כתב, 'כיון דאשתרי אשתרי'. בתחילה התירו זאת, בשביל צורך. אולם אחרי שהתירו לצורך, מתירים גם כשאין צורך. כמו שמצינו בכמה עניינים. לכן חושבני, כי בעל סדר היום, ומהר"ח פאלאגני, ומהר"ר יעקב חיים סופר – בעל כף החיים על ש"ע, וזולתם, הם לא חששו כלל בנ"ד לדעת מרן, כיון שהם ראו כי נתפשט בעולם ההיתר. וכבר הב"ח כתב [שם] בזה"ל, כך המנהג פשוט בכל המדינות. להתיר. אמנם אולי כוונתו אל מדינות האשכנזים, אבל אנתנו רואים כי כך הוא הדבר גם אצל הספרדים, ועוד מעט נראה כי גם אצלנו התימנים נהגו בזה להתיר. אמנם כמעט ולא מצוי שיהיה דבר כזה, שיפסקו וינהגו כנגד הרמב"ם והש"ע גם יחד, אולם בכל זאת ישנם כמה עניינים כאלה, [ועייין מ"ש בס"ד בעיני יצחק על ש"ע חא"ה הל' כהנים סימן ר' הערה י"א ד"ה אמנם], כי היה מקובל מדורי דורות להתיר זאת.

ותמהתי על מ"ש ב"י בש"ע בסתם כדברי הרמב"ם, ולא חשש למנהג כל ישראל כהרי"ף והמרדכי. גם

ולאחר מכן [בהלכה א"ז], כל כתבי הקודש, אין כותבין אותן אלא בשרטוט וכו'. לא נקט שם תורה. למה בנדון דידן, הרמב"ם מדבר רק על תורה. לכאורה אפשר להבין מהרמב"ם, כי כל הנושא הוא רק לגבי תורה, אולם לגבי נביאים וכתובים הדבר מותר, אין בכך בעיני.

אם-כן, מה שאנחנו מוכיחים מנוסח חסדי וכו', או מהכתובה, לא תהיה מכך ראיה. אמנם יש שם בסוף גם פסוק מן התורה, ויש לדון בזה.

כבר הבאנו בזמנו [בשיעור מוצש"ק מסעי] את דברי בעל ערוך השלחן, המוכיח ממה שהגמרא דנה לגבי 'ספר אפטרותא', שזה נביאים, א"כ מהי השאלה? אלמא רואים מן הגמרא בפשיטות, כי הדבר צריך להיות אסור, לפי הדעה השנייה. המפרשים מתלבטים בכך.

מלבד הערוך השלחן שהבאנו, גם החקרי לב [או"ח סימן י"ג] כתב בזה"ל, וכן נראה להכריח, שהרי בגטין דף ס' פליגי בה, אי תורה חתומה ניתנה, ומינה קי"ל דאין כותבין את התורה פרשיות. ואילו בנביאים וכתובים, אין לנו בהם שום ריבוי לאסור.

ואף על פי כן אמרו שם רבה ורב יוסף, האיי ספר אפטרותא, אסור למיקרי ביה. ופרש"י, דבעינן נביא שלם. ש"מ דפשיטא לנו, דנביאים וכתובים דינן לכל כתורת משה. אם כן מינה נמי לענין זה, דדברים שבכתב לומר בעל פה ישנו גם בנביאים וכתובים, דמה מקום לחלק ביניהם וכו'. הוא דן שם, בעניין דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרם על פה, ומקיש מנדון דידן שזהו גם נביאים וכתובים.

בספר חובת שרטוט [פרק כ"ו] הביא בזה"ל, וע"ה בשו"ת תשובה מאהבה [ח"א סימן ס"ז], דבאמת נקט דבנ"ך אין איסור מגילה מגילה, וכן כתב בתורת שבת [או"ח ר"ס רפ"ד], וכ"מ בגבורת ארי [יומא דף ל"ז ע"ב]. וכ"כ להוכיח בספר מעדני מלך עמ"ס גטין שם, מדברי הרמב"ם מהל' ס"ת הלי"ד, האמנם שכדברי רש"י בטעמא דאין כותבין ספרי אפטרותא מבואר ג"כ בתוס' רי"ד ובמאירי שם, ומפורש במס' סופרים פ"ה הל"ט, 'אין עושין שמע הלל [נראה שהכוונה לפסד"ז כדאיתא בשבת דף קי"ח ע"ב] מגילה לתינוקות'. דהיינו, אל תעשה לתינוקות, 'שמע ישראל', או הלל.

וכ"מ בתוספתא [ידיים פרק ב' ה"ד לג' הגר"א, וכמבואר בר"ש [ידיים פ"ג מ"ה], והובא ברמב"ם

הרי הרמב"ם בא למצרים מספרד וממרוקו, א"כ הוא אומר כי הוא רואה כאן במצרים שעושים שם 'שיר של פגעים' – דהיינו ויהי נועם וגו', כמבואר בגמרא מסכת שבועות [דף ט"ו ע"ב], זאת סגולה להגן מעין רעה ומן המזיקים וכו' – ותולים אותם בצוארי הנערים.

אומר על כך הרמב"ם, ומחינו בידם על זה, תכלית המחאה.

הרמב"ם לא מוותר. אבל רואים, כך המציאות, שנהגו להתיר. אין המדובר בעמי ארצות. וכי הם התירו סתם? גדולי הדורות, התירו להם את הדבר. המנהג הזה, הוא עוד מלפני שהרמב"ם נולד. ולכן כל הגדולים שתקו על כך, כי הם ידעו שיש על מה לסמוך. מי שירצה להחמיר על עצמו, שיחמיר, ותע"ב.

אפילו בעל גינת ורדים שאוסר, אומר שאם הדבר כבר נעשה, אזי מותר להשתמש בזה. זה עדיף מאשר לגנוז את זה.

*

לגבי ההוכחה שהבאנו, כי גם אצלינו [התימנים] נהגו להקל, מנוסח חסדי וגו', וכן מן הכתובה, למרות שאלו פסוקים של נביאים וכתובים, ולכאורה היה מקום לדחות שאין זו ראיה, כי אולי הם חשבו שהרמב"ם לא אוסר זאת, שהרי הרמב"ם כתב 'מותר לכתוב התורה וכו' לא יכתוב מגילה'. לכאורה, הרמב"ם מדבר רק לגבי התורה. הרמב"ם שאוסר לכתוב מגילה מגילה, יש לומר כי זהו רק בתורה, ולא בנביאים וכתובים. לכאורה, ככה משמע. זאת היא הפשטות. גם בשלחן ערוך כתוב, תורה. משמע, כי בנביאים וכתובים, אולי אין איסור.

ובפרט שלאחר מכן בהמשך, מיד בהלכה שאחרי כן [שם הלכה ט"ז] הרמב"ם כתב בזה"ל, מותר לדבק תורה נביאים וכתובים, בכרך אחד. כאן הוא פתאום כן מזכיר נביאים וכתובים. הוא מדבר שם, לגבי שמותר לכתוב תנ"ך שלם, למרות שהדבר מוריד מן הקדושה. הרי אם יהיו מצורפים גם נביאים וכתובים, אזי הס"ת פסול. בכל זאת, הרמב"ם כותב שהדבר מותר.

מדובר שכך חשב מעיקרא, על דעת להדביקן ולתפרו עם נביאים וכתובים, ולכן אין הדבר נחשב הורדה בקדושה, כמבואר באחרונים.

שערי יצחק – השיעור השבועי

לכאורה, כתוב [במדרש בהתחלה], כל אות 'שבתורה'. וכי הפסוקים הללו, הם מן התורה? רואים מכך, שהם לא מקפידים. שמע מינה שגם נביאים וכתובים, נקראים 'תורה'.

זהו כפי שאנחנו אומרים למשל, שישנה תורה שבכתב ותורה שבע"פ, וכי נביאים וכתובים אינם נכללים ב'תורה שבכתב'? בודאי שגם זה נקרא 'תורה'. וזאת ראייה שנייה.

ראייה שלישית. הנה בשלחן ערוך המקוצר [סימן קס"ו, בעיני יצחק הערה י"א, דף קפ"ח] הבאתי בס"ד מדברי מהרי"ץ בזה"ל, 'אסור לכתוב שלוש תיבות מן התורה בלא שרטוט'. וכי אסור לכתוב שלוש תיבות, רק אם הן 'מן התורה'? וכי מותר לכתוב פסוקים מנביאים וכתובים, ללא שרטוט? מפורש ברמב"ם, שהדבר אסור. בגמרא בגטין [דף ו' ע"ב] הביאו פסוק מספר יואל. אלא מאי, המדובר שם לגבי יבמה, ע"כ הביאו פסוקים של יבמה. רואים שהם אומרים בלשון 'תורה', והם מתכוונים על כל המקרא.

[וישנן עוד ראיות רבות שתורה כולל נביאים וכתובים, ואפילו מספרי חז"ל היותר מפורסמים, כגון התלמוד. והדברים עתיקים. איתמר.

וכן בתנחומא תחילת פרשתנו [ראה], כשבא אָסֶף, התחיל לומר [תהלים ע"ח, א'] האזינה עמי תורתי (תהלים ע"ח, א'). וכן שלמה אמר, כי לקח טוב נתתי וגו' [משלי ד', ב']. אמרו ישראל לאסף, וכי יש תורה אחרת, שאתה אומר, האזינה עמי תורתני. כבר קבלנוה מהר סיני. אמר להם, פושעי ישראל אומרים, שהנביאים והכתובים אינן תורה, ואינם מאמינים בהם, שנאמר, ולא שמענו בקול ה' אלהינו ללכת בתורתיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים [דניאל ט', י'], הרי שהנביאים וכתובים, תורה הם יעו"ש. ולדעת מהר"ז הרופא לכן תיקנו לקרוא הפטרות, כמבואר בשו"ת עולת יצחק ח"ב סימן ק"ד. משבי"ר.

ובפירוש ביאור האמרים על התנחומא שם, ציין ללמה שכתוב שם בפ' יתרו אות י"א שכל אחד מהנביאים קיבל נבואתו מהר סיני לאמרה כל אחד בזמנו, והרחבנו על כך בס"ד בשיעור מוצש"ק קרח בשנתנו זאת, לגבי המושג 'דברי קבלה'. וע"ע מ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך הפט' מסעי ע"פ חדש ושבת קרוא מקרא ד"ה ולגופו].

בפרק ט' מהל' שאר אבה"ט הל"ח וז"ל, 'הכותב הלל ושמע לתינוק אעפ"י שאינו רשאי וכו'. ולהדיא דגם הלל [פסד"ז] שהוא מכתובים, אסור לעשות מגילה. וכן משמע בתשובות הרמב"ם פאר הדור [ס"ז] שאסר לחרות שיר של פגעים [תהלים פרק צ"א] על טס של כסף.

ישנה ראייה מפורשת מהרמב"ם, בהלכות אבות הטומאות. כידוע, כתבי הקודש מטמאים את הידיים. גזרו טומאה על כתבי הקודש, בגלל שהם היו בזמנם מניחים את התרומה על יד כתבי הקודש, 'זה קודש וזה קודש', והיו באים עכברים אשר אכלו את הספרים. הרמב"ם כותב את ההלכות האלה, והוא כותב אח"כ כי מי שכותב הלל ושמע לתינוק, אף על פי שאינו רשאי, זה מטמא את הידיים. אמנם אסור לעשות זאת, אבל אם הוא כבר כתב, אזי הדבר מטמא את הידיים. לכאורה, למה לגבי הלל, הוא 'אינו רשאי'? שמע מינה, שזהו דבר ברור, כי גם נו"ך אסור.

וכפי שרואים ג"כ בתשובתו של רמב"ם, שהוא מיחה לגבי שיר של פגעים.

א"כ למעשה, על כרחנו צריכים להגיד לגבי מ"ש הרמב"ם בנ"ד 'תורה', זה לאו דוקא, כי גם נביאים וכתובים נקראים 'תורה'.

נביא לכך בס"ד, שלוש ראיות.

ראייה אחת, ממדרש אבכיר, וכדלקמן.

אמרנו עד כה, שתי הוכחות. גם מתשובת הרמב"ם, לגבי שיר של פגעים. וכן מהרמב"ם בהלכות אבות הטומאות.

במדרש אבכיר כתוב כך, אמר רבי עקיבא, בשעה שאמרו ישראל אז ישיר, לבש הקב"ה חלוק של תפארת, שהיו חקוקין עליו כל 'אז' שבתורה.

שמעתם? ישנו כאן מדרש מפליא, מפרשים רבים עמדו על כך, כגון מהר"ש אדרבי בספרו דברי שלום, יש לו פירוש נפלא על המדרש הזה, אבל אני אומר בפניכם רק את העיקר, מה שקשור לענייננו. הקב"ה לבש חלוק של תפארת, אשר כל 'אז' שבתורה היה חקוק עליו.

איזה 'אז' היה חקוק ע"ג החלוק?

אָז תִּשְׁמַח בְּתוֹלָה בְּמַחֹל [ירמיהו ל"א, י"ב]. אָז יִדְלַג בְּאֵיל פֶּסַח [ישעיהו ל"ה, ו']. אָז תִּפְקַחְנָה עֵינֵי עוֹרִים [ישעיהו ל"ה, ה']. אָז יִדְבֹר יְהוֹשֻׁעַ [יהושע י, י"ב]. אָז תִּרְאֶי וְנִהַרְתָּ [ישעיהו ס', ה']. וכו'.

המסקנא היא, כי אם הדבר אסור, אזי אסור גם תורה וגם נביאים וכתובים. אבל, נהגו להתיר אפילו תורה.

*

ישנם כאלה שטענו, שאין ראייה מ'חסדי'. חוץ ממה שיש אולי לדון, מצד סיבות אחרות. כי הרי בעבר, בתימן, כתבו את נוסח 'חסדי' בכתב רש"י, לא כפי שכותבים כיום בכתב מרובע. אבל האמת היא, שגם בתימן ישנם שכתבו בכתב מרובע, אבל נכון שהרבה כתבו בכתב רש"י. אם כן, שמא עכ"פ בכתב רש"י, אין איסור? אולי האיסור הוא, רק בכתב מרובע? ישנם כאלה שהבינו כך, שהאיסור הוא רק בכתב מרובע.

כך הרשב"ץ אומר בהדיא [שו"ת תשב"ץ חלק א' סימן ב'], שאין איסור, רק כתב אשורי. וזה לשונו שם, כתב רש"י ז"ל במזוזה, כתבה אגרת פסולה, שלא דקדק בחסרות ויתרות. או יכתוב אותיות קטועות וישנה בכל האותיות שינוי, עד שלא יהיו [ג'] תיבות סמוכות בלא שינוי. או יכתוב בכתב מאשק, שקורין מדבדב. ולא יכתוב בכתב אשורית, שלא נקרא כתב אלא אשורית.

וכן כתב הרמב"ן ז"ל – זאת טעות הדפוס בדפוס שלפני. זה לא הרמב"ם, אלא הרמב"ן הוא שכתב זאת, כי אם הכתב איננו אשורי, לא צריך שרטוט. [הערת העורך: במהדורת מכון ירושלם שבאוצה"ח, מובא לנכון 'הרמב"ן'] – שמותר לכתוב בלא שרטוט, בכתובה זו שאינה קרויה כתב. וכן כתב הר"ר יונה ז"ל.

וזה הכלל, כל כתיבה שיפסל בה ספר תורה, מותר לכתוב בה המגילה הזאת להתלמד בה. וכמו שהתירו לכתוב מגילת סוטה, באל"ף ב"ת. כך נראה לפי סברא זו.

לדבריו, אם הם אומרים לגבי שרטוט, שבכתב שאיננו אשורי מותר לכתוב בלא שרטוט, אותו הדבר בנ"ד הדבר מותר.

למעשה, ישנה הוכחה מהרמב"ם, שהוא סובר כי צריך שרטוט, גם בכתב שאיננו אשורי.

ציינתי זאת כבר בס"ד בעיני יצחק שהבאתי מקודם בזה"ל, להרמב"ם וסיעתו אין חילוק זה, וכמ"ש בס"ד בספר האותיות המשונות בתורה [פרק י"ב דף קל"ה הערה א' ד"ה ובהתאם].

מרן בשלחן ערוך פסק, שרק כתב אשורי צריך שרטוט. כתב שאיננו אשורי, לא צריך שרטוט. אבל הרמב"ם סובר שלא.

גם בענייננו, נלע"ד בס"ד שהרמב"ם סובר שכתב שאינו אשורי, אסור. והראיה, מפירוש המשנה. הרמב"ם בפיהמ"ש, לא כתב את המלים 'אם לא שכב איש אותך', בכתב מרובע [מרן שליט"א מראה זאת לציבור. וניכר שזהו ציור כת"י של הרמב"ם בעצמו, בהוצאת מכון המאור, והובא לעיל דף 17]. זהו כתב, שבודאי פסול בס"ת. למשל האות שי"ן, כמו בכתב רש"י. רואים שהרמב"ם סובר שהדבר אסור, גם בכתב שאינו אשורי.

*

בספר תשובות והנהגות [חלק ד' סימן ר"ח] כתב בזה"ל, בספר כף החיים [סימן קל"ב ס"ק כ"ג] מביא, שאמירת פיטום הקטורת מתוך כתב אשורית, היא סגולה לעושר ולהצלחה בכל עניניו, ושכ"כ החיד"א בעבודת הקודש, וכן כתב בספר מקור חיים (מבעל חוות יאיר) בשם סדר היום, שיכתוב אותה בכתובה אשורית על קלף כשר, ויקרא ממנה בוקר וערב, וסגולתה רב מאד.

ישנה כאן טעות, במחכתה"ר, לגבי מ"ש 'שכך כתב החיד"א בעבודת הקודש', אין דבר כזה, לא מצאנו זאת. כמדומני שהחיד"א אינו מזכיר את הסגולה הזאת בשום מקום. כל"שכן מה שכתב, שהכף החיים הביא זאת בשם עבודת הקודש, הדבר איננו נכון. הוא לא מזכיר זאת. הכה"ח מביא בשם החיד"א, את מה שהבאנו מקודם, אבל לא את הסגולה שבכתובה על קלף. אם החיד"א היה כותב זאת, היה לנו עוד אילן גדול ועצום, חוץ מכל הגדולים שאמרנו. החיד"א מדבר על סגולת האמירה, ותו לא.

ובהמשך הוא כותב כך, ושמעתי שרב אחד השיג על זה, דהאיי חומרא, אתי לידי קולא. שמפורש בש"ע יו"ד סימן רפ"ג במחבר, שאין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה, ואסור לכתוב פסוקים לבד כמו בס"ת, ולא השיג הרמ"א. אבל הש"ך וט"ז שם מביאים להתיר, משום עת לעשות ליי הפרו תורתך, והיינו כשיש צורך דוקא התירו. וכן מפורש במשנ"ב [תרל"ח ס"ק כ"ד], ובט"ז גופא מפורש שם שאם כותבים פסוקים על הכותל לאיזה סימן טוב, הדרא לאיסורא, שאין בו צורך. ולפ"ז צ"ע, מנלן להתיר לכתוב פסוקי קטורת על קלף מיוחד. וע"כ

שערי יצחק – השיעור השבועי

חלק ג' סימן ר"ב אות ד' דף תמ"ג ד"ה ומה. והיינו אפילו היכא דאיהו גופיה גילה דעתו בש"ך דלא סבירא ליה הכי, ויש שכתבו כך בהדיא. אבל לענ"ד יש מקום לומר דבנדון דידן אין ראייה שהסכים לדברי הטורי זהב, דיש לומר שלא ראה צורך להשיג עליו בזה, משום דלא נפקא מינה לדינא, כיון שכבר כתב בש"ך סק"ג שהמנהג כדעת המתירים לגמרי, מטעם עת לעשות לי"י הפרו תורתך. ואין לדחות דאכתי נפקא מינה להיכא דאין צורך לכתוב פסוקים, דאז לא שייך הא"י טעמא, ואם כן היה לו להשיג על הטורי זהב. זה אינו, שהרי מדבריו בסק"ז מתבאר שהמנהג להקל בזה אף כשאין צורך. איתמר.]

אלול בפתח.

שאלה מהקהל: הרב, אלול בפתח, למה אנחנו לא מתעלפים?

תשובת מרן שליט"א: לא רוצים להתעלף.

המשך השאלה מהקהל: אבל פעם היו צועקים אלול, וישר היו מתעלפים.

תשובת מרן שליט"א: ישנו בחוץ עלון בשם חמדת שמעון, ישנו שם מאמר שלנו לגבי העניין הזה. כותרת המאמר היא, אבל אשמים אנחנו. תעיינין שם, ותרווה צמאונך [צילום מהמאמר, מצורף בסוף חוברת זו דף 19].

בעניין סיום בפסוק טוב בהפטירות חזון, איכה היתה, שובה, עפ"י מנהג ק"ק תימן יע"א, ביאור תמיהת מרן שליט"א ע"ד מהרי"ק, והתייחסות למי שניסה לכתוב יישוב על תמיהה זאת.

נושא חדש.

ישנם ארבעה ספרים בתנ"ך, [שבסיומם] כולם חוזרים על הפסוק שלפני הפסוק האחרון, כדי לא לסיים בדבר רע. והסימן שלהם, יתק"ק. ישעיה, ת"רי עשר, ק'הלת, וק'ינות. בספר ישעיה, חוזרים על הפסוק והיה מדי חודש בחדשו וגו'. ובסוף מלאכי, הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו'. ובסוף קהלת, מסיימים בפסוק סוף דבר הכל נשמע וגו'. ובסוף איכה, מסיימים בפסוק השיבנו וגו'.

אותו הדבר, בהפטרות שבת וראש חודש, השמים כסאי וגו', כולם חוזרים על הפסוק והיה מדי חודש וגו'.

מסיק להחמיר, דאין לכתוב פרשת קטורת בפני עצמה, שאסור לכתוב בכתב אשורית פרשה פרשה לבד. ואין לדמות למה שמדפיסים בסידורים בדפוס, דזה לא נקרא כתיבה, ואין בזה איסור. אבל לכתוב פרשה אחת לבד באשורית על קלף, לא התירו, שחששו שמדמין שקדושתה כס"ת.

והוא עונה על כך, כדלקמן.

אמנם נראה לחלק, דלא דמי להא דאין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה. דהתם אסור, שלא צריך מכתב אשורית ובקלף ובקדושה, וכן הפסוקים על הכותל אין בזה שום צורך כלל. אבל כאן שגדולי עולם זצ"ל מעידים שמביא הצלחה ועושר כשנכתב בכתב אשורית בדיו ובקלף, נראה שמותר. אם אכן זאת סגולה, שהיא כ"כ חשובה. הוא מדבר רק על הצד של הצלחה ועושר, אבל בסדר היום כתב מי שחושש על נפשו, דהיינו זאת גם הצלה, למנוע את הצרות. זאת עוד יותר סיבה.

דאנן קיימא לן כהרי"ף, דמשום עת לעשות, מותר בכל ענין, וכמובא בפת"ש. ומסתברא שבזמננו, לפני המצאת הדפוס, היו אצלם סידורים, ובודאי כתבו פסוקים לבד כפי הנהוג, אף שאינו ס"ת, שבמקום צורך התירו.

הוא טוען כאן, מצד צורך. אח"כ הוא מביא נקודה נוספת אחרת להיתר, אבל לפי מ"ש באוצרות יוסף שבסוף הלכה ברורה שציינתי כבר, אפשר לדחות את הראיה שלו, ע"כ אינני נכנס אל הנושא הזה.

בכל אופן, מסקנא. נהגו להתיר את כל הדברים הללו, וק"ו דברים שהם לצורך. אבל, יש דרך ישר. יותר טוב לכתוב את הפסוקים שלוש תיבות בשורה, שאז י"א כי גם לפי האוסרים, הדבר יהיה מותר. ע"כ עדיף לעשות שלוש תיבות. אבל גם מי שיעשה רגיל, לא שלוש שלוש תיבות, כפי המקובל בכל הדורות שהתירו זאת, לכל הפחות הנח להם לישראל, אם אינם נביאים בני נביאים הם. בקיצור, אפשר להגיד שהדבר מותר לכתחילה, לא צריך לעשות בזה הגבלות וכדו'.

שאלה מהקהל: האם מצוי שהש"ך יחלוק על הט"ז והלבוש, ולא יציין זאת בנקודות הכסף?

תשובת מרן שליט"א: לכאורה זאת שאלה טובה. [הרבה פוסקים כתבו בפשיטות, דכשאין הש"ך משיג על הטורי זהב, משמע שמסכים עמו, דשתיקה כהודאה. וכן כתב מעכ"ת עצמו בשו"ת עולת יצחק

אנחנו עושים זאת, בעוד שלוש הפטריות. כי את הפטרת חזון ישעיהו, שהיא הפטרת מסעי, איננו מסיימים בפסוק [ישעיהו א', כ'] וְאִם תִּמְאָנוּ וּמְרִיתֶם, חָרַב תֵּאָכְלוּ, כִּי פִי יִזְיֶי דְבַר. [מרן שליט"א אומר את הפסוק ב'כינוי, ואם ימאנו וגו' חרב יאכלו], אלא חוזרים על הפסוק שלפני כן, אִם תֵּאָבוּ וּשְׁמַעְתֶּם, טוֹב הָאָרֶץ תֵּאָכְלוּ.

וההפטרה השניה, שהיא הפטרת דברים, איכה היתה וגו', הסיום הוא [ישעיהו א', ל"א] וּבָעֵרוּ שְׁנֵיהֶם יַתְדוּ וְאִין מְכַבֵּה, אנחנו חוזרים על הפסוק [שם שם, כ"ז] צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תִּפְדֶּה וְשָׁבִיהָ בְּצַדִּיקָה.

וכן בהפטרת שובה, לא מסיימים במלים וּפְשָׁעִים יִפְשְׁלוּ בָם [הושע י"ד, י"], אלא חוזרים על הפסוק [שם שם, ח"ג] יָשׁוּבוּ יֹשְׁבֵי בְּצִלוֹ וְגו'. הן בתשעה באב, הן בשבת שובה.

כך כתבתי בס"ד בשלחן ערוך המקוצר, וכתבתי עוד שנכון לנהוג כך, ובספר נפלאות מתורתך [הפטרת מסעי, דף תכ"ה] ג"כ כתבנו על כך, אם כי לא באריכות, כי עדיין יש לי על כך הרחבה ובירורים בכתובים. כתבתי שם, רק את מה ששייך לעניין ההוא.

בנפלאות מתורתך שם כתבתי בזה"ל, המנהג ברוב המקומות, שחזור הקורא לאחר מכן [דהיינו אחרי שמתרגמו התורגמן] על הפסוק הקודם, אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו, כדי לסיים בדבר טוב, וכן ראיתי בהרבה ספרי הפטרות כת"י. אכן בחלק הדקדוק למהרי"ץ המועתק בגליון ההפטרות כת"י בנו מה"ר אברהם, נמצא כתוב כאן בזה"ל, כל הפטרות ישנות מסיימים כאן, ואין שוני פסוק אם תאבו, לפי שהם מילי דאוכחותא ופורענותא וכו' לעורר הלבבות וכו' יעוש"ב. וכבר נעתקו ונדפסו מקרוב דבריו הללו, בכמה ספרים.

ברם אחרי נשיקת עפר רגלי קדשו, לכאורה הדבר נראה תמוה, לפי קוצר שכלנו. כי עין רואה שבהפטרות ישנות גם בסיום הפטרת שבת וראש חודש לא כתבו לשנות פסוק והיה מדי חדש בחדשו [ישעיה ס"ו, כ"ג], והרי המנהג פשוט ומפורסם ומוסכם לשנות פסוק זה. ומהרי"ץ עצמו העיר שם בפשיטות, שארבעה ספרים אין מסיימים בהם אלא מלמעלה, וסימניך יתק"ק וכו' יעוש"ש. דהיינו ישעיה, ת'רי עשר, ק'הלת, קינות, פירוש איכה.

ומאי אית לך למימר, אין הכי נמי רבנן קמאי אינהו סבירא להו כדעת האומרים שאין צריך לשנות (ועיין בירושלמי ריש פרק ה' דברכות ומראה הפנים שם ד"ה והכת"ב).

שאלנו שם, שאלה עצומה. מהרי"ץ אומר, כי בהפטרות ישנות לא כתוב לחזור על הפסוק אם תאבו ושמעתם וגו', אבל הרי גם לגבי הפטרת שבת וראש חודש, הם לא כתבו לחזור על הפסוק והיה מדי חודש וגו'. גם שמה, לא כתוב לחזור. על כרחנו, שהם סברו כפי הדעות, שלא צריך לחזור. הם סוברים, שזה לא נחשב דבר רע, כי הם מפרשים שהדבר קשור למקודם. זה לא נקרא, שסיימת בדבר רע. אם הולכים לפי ההפטרות הישנות, אם כן גם בהפטרת שבת וראש חודש, אין צורך לחזור על הפסוק והיה מדי חודש וגו'. אבל מהרי"ץ, לא חולק על כך. הוא בעצמו מביא בספרו עץ חיים, לחזור על יתק"ק. ככה נהוג.

כך כתבתי שם, אבל השתא בדורות האחרונים שהחמירו רבנן בתראי ונהגו לשנות, ממילא הוא הדין הכא. ושמה מהרי"ץ עצמו חזר בו כשהרגיש שאין ראיה לנדון דידן מהפטרות ישנות כדבר האמור, שלכן לא נמצא עניין זה בשאר העתקות ומהדורות, וכן ליתיה בחלק הדקדוק כתי"ק עצמו שבידינו.

ידידנו הרב אורן צדוק הי"ו, שלח אלי מאמר שהוא כתב בנושא הזה. ברגע הראשון שמחתי, אם מישהו יגיד תירוץ על מהרי"ץ, אבל התאכזבתי. הוא שלח זאת באמצעות ידידנו הרב איתמר כהן הי"ו. אקרא בפניכם, רק ראשי פרקים.

אקדים, כי לגבי 'אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו', כמעט ברוב המקומות נהוג שחוזרים על זאת. לגבי 'ציון במשפט תפדה וגו', הדבר פחות מפורסם. ולגבי ישובו יושבי בצלו וגו', כמדומני שאף אחד לא ידע מכך. אני הקטן הנהגתי זאת, עפ"י ספר הפטרה כת"י של זקני מהריק"א זצ"ל. בעז"ה בחוברת נביא צילום שלו [מצורף בסוף החוברת בדף 20]. ובהמשך נראה, כי חושבני שגם בעל מנחת יהודה – מהר"ר יהודה גיספאן – ג"כ נתכוון לכך, רק שחל שמה איזה שיבוש. אני ראיתי זאת, והנהגתי את הדבר, כדי לא לסיים במלים ופושעים יכשלו בם.

שערי יצחק – השיעור השבועי

זכיתי לראותו מעצם כתיבת יד הקדש אות באות, שם נכתב אודות סיום הפטרת מסעי שהיא הפטרת 'חזון ישעיה', השניה בתלת דפורענותא (על פי שיטת הרמב"ם וכן הוא בקדמוניות, ובמאוחרות היא שלישית, וראשון עיקר). וזה לשונו, 'כל הפטרות ישנות מסיימים כאן, ואין שונין פסוק אם תאבו, לפי שהם מילי דאוכחותא ופורענותא, להיות זפרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיו כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב, ולכך מסיימין בפסוקים אלו לעורר הלבבות. וכן בהפטרת דברים מסיימים והיה החסון לנעורת. וכן בהפטרת שובה מסיימים ופושעים יכשלו בם, ואין אומרים אחריו מי אל כמוך וכו'. והוא על פי מה שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"ג מהלכות תפילה וזה לשונו, כל העולה לקרות בתורה פותח בדבר טוב ומסיים בדבר טוב, אבל פרשת האזינו אינו כן, ולמה פוסקים בה בעניינות אלו – הרמב"ם מסביר, למה קבעו חז"ל הסימן הזי"ו לך? – מפני שהן תוכחה כדי שיחזרו העם בתשובה'.

קבעו סימן, שלא יגידו האנשים בואו ונשנה זאת, או שמא העולה יתקוטט עם החזן, למה מכסה את הספר במטפחת. לא. זהו הסימן, הזי"ו לך, שהן תוכחה, ואין לזוז מכך. אפילו שאתה מסיים בדבר רע.

ובהמשך הוא כותב כך, וראיתי בספר נפלאות מתורתך ספר במדבר חלק שני עמוד תכ"ה, שהתייחס לענין זה בהרחבה, וציין שהמנהג ברוב המקומות לחזור על הפסוק אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו, כדי לסיים בדבר טוב, ושכן נמצא בהרבה ספרי הפטרות כתיבת יד. ע"כ. וכן הובא בשלחן ערוך המקוצר סימן ק"ג הערה י"ב.

והוא עונה על כך. בהתחלה הוא אומר, והנה ממה שצוין לגבי מנהג רוב המקומות, פשוט שאין בכך כדאיות כלל ועיקר, בהיות שמהרי"ץ כבר עמד על כך שפרשה של הנהגה זו אצלינו, נעוץ בספרי הדפוס, ואין לה חלק ונחלה כלל בכל ספרי ההפטרות הישנים הטובים שלנו.

הוא טוען, מה קובע מנהג רוב המקומות? הרי זה בא מן הדפוסים?

אלמא מה שאנו רואים כיום שנוהג כן בהרבה מן המקומות אצלינו, אינו אלא תוצאה של התפשטות

שאלה מהקהל: הדבר רק לגבי סיום ההפטרות, או גם לגבי סיום הפרשיות, שהסיום הוא דבר רע? כגון בפסוק, ויהיו המתים במגפה וגו'?

תשובת מרן שליט"א: לא נראה שלא החשיבו זאת, סיום בדבר רע. וכיו"ב כגון בפסוק [ויקרא ט"ו, ל"ג] וְלֹאִישׁ אֲשֶׁר יִשָּׁב עִם טְמֵאָה, בס"פ קדושים. אפילו בפרשת נח, מסיים אחד המברכים זימות, ורבים לא החשיבו זאת לדבר רע. הוא מת. כמו כן הם, אשר מתו במגפה. אבל בנ"ד, ופושעים יכשלו בם, ח"ו מי יודע באיזה דרגות אנחנו, או ישנם חלק מן הציבור שלהם יהא סימן קללה.

הנפוץ ביותר הוא, לגבי הפסוק שהוא בודאי קללה, 'ואם ימאנו ומרו חרב יאכלו' [בכינוי], זאת בודאי קללה. חוץ מאלו אשר הלכו עפ"י הוראת מהרי"ץ דלעיל, שאינם חוזרים על זאת.

הוא כותב כך – אני מביא כעת בשיעור בקצרה, והעורך יעתיק לחוברת שער"י את הכל וכדלקמן, שהדברים יובנו היטב – הנה בתכלאל עץ חיים סדר תשעה באב דף ל"ה עמוד ב' כתב אודות הפטרת מנחת תשעה באב, שהיא הפטרת 'שובה ישראל', שנוהגים לקרוא גם בשבת שובה שבין ראש השנה ליום הכיפורים, וזה לשונו, זמסיים בהפטרה זו ופושעים יכשלו בם. ואינו אומר פסוק מי אל כמוך ופסוקים שאחריו הנזכרים בדפוסים, לפי שהיא תוכחה לעם שישבו איש מדרכו הרעה, לכך אין צריך לסיים בדבר טוב, כדי שיתעוררו העם לתשובה.

כעת שבת שובה, אדרבה צריך לסיים בדבר רע, בכדי שיתעוררו הציבור ויקיצו.

וכדרך שכתב הרמב"ם ז"ל בטעם פרשת האזינו שמפסיקין בסימן הזי"ו ל"ך, עיי"ש.

מהרי"ץ לא מדבר בהדיא כנגד אלה החוזרים על הפסוק 'ישבו יושבי בצל', אלא על אלה המוסיפים עוד שלושה פסוקים, מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע וגו', ישוב ירחמנו וגו'. כיון שזה נוהג רק בנוסח שאמי, שלקחו כדרכם מספרי עדות אחרות, כי מהרי"ץ 'הוריד' את זה.

וכן כתב ביתר הרחבה ב'חלק הדקדוק' הנכתב עלי גליון ספר ההפטרות כתיבת יד בנו רבי אברהם, הובא צילום כל ספר זה בסוף 'פרשה תאג', וכן

ישראל וכו', וקשה לדעת מה אכן נהגו בתימן הרוב, ע"כ אני מעדיף לכתוב 'רבים'.

אבל בנדון דידן, הוא לא צודק. כי למעשה, בשלחן ערוך המקוצר כתבתי 'רבים', ובנפלאות מתורתך כתבתי 'רוב', והספר נפלאות מתורתך נכתב אחרי שלחן ערוך המקוצר. דהיינו, זה לא שחזרתי בו, בנפלאות מתורתך. הספר נפלאות מתורתך נדפס בשנת התשס"ט בש"כ, ושלחן ערוך המקוצר נדפס בשנת התשנ"ו בש"ז. אצלו, הדבר התהפך. הרי ההיפך, בנפלאות מתורתך כתבתי שזה 'ברוב המקומות'.

אולם, זאת סתם הערה צדדית.

לגופו של עניין, לגבי מה שהוא עונה, כי נכון שישנם הרבה ספרי הפטריות כת"י, אולם הם העתיקו מן הדפוס.

האם מישהו מבין את התשובה?

וכי בספרי הדפוס, ישנו דבר כזה, לסיים בפסוק אם תאבו ושמעתם וגו'? אין אצלם דבר כזה. בספרי הדפוסים, לא מסיימים שם בכלל, אלא הם ממשיכים את הפסוקים איכה היתה לזונה וגו', עד הסוף. כל העניין דלעיל, יכול להיות רק אצלינו, בנוסח תימן. לכן הדברים הללו, מרפסין איגרי.

ובנוסח שאמי, מוסיפים בשבת שובה פסוקי מי אל כמוך וגו'.

במלים אחרות, הדבר בודאי לא בא מן הדפוסים.

הנני רואה שנגמר הזמן, חשבתי שיש לי עוד עשרים דקות, ע"כ אני חייב לסיים כאן. עשו סייג לתורה.

עכ"פ פשוט וברור, כי העניין לסיים בפסוק הזה, איננו קשור אל ספרי הדפוסים, לא לקחו זאת מן הדפוסים, אלא רק חכמי תימן האחרונים הם שקבעו זאת. עדיין צריכים להסביר זאת, ונעשה זאת בלי נדר בשיעור נוסף.

צריכים לדעת, כי חכמי תימן נע"ג הנהיגו כמה וכמה דברים, חוץ מכמה דוגמאות שהבאנו בעבר, כגון לגבי נוסח עושה שלום וכו' וינחמנו בציון וכו', וכן בהוצאת ס"ת 'זכרה לחסדי וכו'". ישנם עוד כמה דברים, שחכמי תימן הנהיגו אותם. למשל, בקריאת ספר תורה, העולה ראשון מוסיף את הפסוק כי שם י"י אקרא הבו גודל לאלהינו. וכן מה שבי' מהרי"ץ שעומדים באמירת בריך שמיה וכו', או אלה שעומדים באמירת מה רב טובך וכו', זאת הנהגה של חכמי תימן.

ספרי הדפוס בתימן, וכמו שקרה בהרבה מאוד עניינים בפרט באותה תקופה, ואף זה כאחד מהם. וממה שראה מהרי"ץ להתייחס לתופעה זו ולהעלותה בחיבורו, נשמע שאכן כבר בזמנו פשט הדבר ביתר שאת, עד כדי שראה להעמיד את שורשה לאמור, לא לנו היא לא לנו, ואשר על כן, אין כלל ערך לכך שנהגו רוב מקומות כן, לחזור על הפסוק, [ודבר חשוב אפילו באלף לא בטיל].

וממילא אין כל ראייה ממה שנמצא כן בהרבה ספרי הפטריות כתיבת יד הנמצאים כיום כפי שציין שם הרב שליט"א, שלאור דברי מהרי"ץ ברור הדבר שהועתקו מספרי הדפוס, וכמו שידוע שנעשה בהרבה מכתבי הקדש כתובי היד שנעתקו ישירות מן הדפוס. וקביעה זו מושתתת על עדותו של מהרי"ץ שכל יקר ראתה עינו, שבכל ספרי ההפטריות הישנות לא נמצא כן, ואין בכלל 'הכל' אלא רק אלו שניתן לסמוך עליהם בהעברת המסורת הנאמנה, וכולן ללא יוצא מן הכלל לא תיקנו תיקונים על מנת לסיים בדבר טוב.

ודרך אגב, הוא כותב בהערה [9] למטה, כי ישנו הבדל בין מה שכתבתי בנפלאות מתורתך, לבין מה שכתבתי בשלחן ערוך המקוצר. וז"ל, וכתב על זה – בנפלאות מתורתך – 'זנכון לעשות כן, ואכמ"ל'. ושם נזכר בלשון 'רבים נוהגים וכו'". ומונח לשון 'רבים' זה הנאחז בדברי הרב במקומות שונים מספריו בכלל וב'שלחן ערוך המקוצר' בפרט מתפרש כפשוטו, שיש רבים שנוהגים כן אולם אין להסיק מכאן שהוא מנהג הרוב, דוק ותשכח בכל המקומות שציין כך, והפרש גדול יש בדבר, ועל כן לא הותירו כפי שהוא במופלא אלא דקדק בו ב'מקוצר'.

זהו דבר צדדי, אבל אתייחס לכך לפי הסדר. הדבר נכון, ברעיון. טוב שהוא העיר זאת. לפעמים אנחנו כותבים בסגנון, 'הרוב נוהגים', ולפעמים בסגנון 'רבים נוהגים'. כאשר אומרים 'רבים נוהגים', הדבר לא אומר שזהו הרוב.

והאמת היא, כי זה לא בגלל שאנחנו יודעים בבטחון שאין רוב, אלא בגלל שקשה פעמים רבות לדעת מהו הרוב. ע"כ כתבנו 'רבים נוהגים'. להגיד שזהו 'הרוב', צריך לדעת זאת בהוכחה ברורה. וישנם גם דברים שנשתנו במשך הזמן, או משבאו לארץ

שערי יצחק – השיעור השבועי

ושמעתם וגו' כמונו. עכ"פ רואים, שהם לא רצו לסיים בדבר רע. הם סיימו בפסוק, אם תאבו ושמעתם וגו'. זהו מקור חשוב, להנהגה שיסדו חכמי תימן. אם כהמשך מימי קדם, אם כיוונו לכך מדעתם בחכמתם, ובסייעתא דשמיא שהיתה להם.

בעזרת ה', אנחנו עוד נבסס ונאמת את זאת. הייתי שמת, אם היו מתרצים את דברי מהרי"ץ הללו. אבל חושבני, כי אין מנוס.

תוספת שמוסיף מרן שליט"א בכלל הפסוקים שלפני ההבדלה במוצש"ק, בימים הללו, נגד כל האויבים הקמים עלינו לכלותינו, לאחר הפסוק ליהודים היתה אורה ושמחה וגו'.

רציתי להביא בפניכם מכתב חשוב של ידידנו הרה"ג חיים לוי הי"ו, אשר אני כבר מספר שבועות רוצה לומר אותו בשיעור, משהו הנוגע אל הישמעאלים, אבל אני רואה שגם עכשיו לא הספקתי. זה בעניין, מה לענות לשר של ישמעאל.

עכ"פ ברצוני לכל הפחות להגיד לכם, כי בהבדלה במוצאי שבת, אמרתי היום נוסח מיוחד. בזמן האחרון, אחרי הפסוק ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, אני אומר משהו על הישמעאלים. כי אנחנו אומרים ליהודים וכו', אבל כעת במיוחד צריך לפרש מה יהיה לישמעאלים?

תשמעו את הנוסח המושלם שקבעתי לעצמי כעת. ומי שירצה לאמרו ג"כ, מה טוב ומה נעים.

ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, וכן יהי רצון מלפני המקום ברוך הוא שיהיה כך גם בזמנינו, עם הגאולה בקרוב ובעגלא. ג"פ.

כעת תשמעו את ההמשך,

אך לישמעאלים לפרסים ולפלטות – אלו הפלסטונאים, כמו שדיברנו בעבר – לתורכים ולחותים, עם כל יתר אויבי ושונאי ישראל, שהם עם חכם ונבון קדושים וטהורים, עם סגולה. כי הגויים האלה טפשים ואוילים, נחלו דת שקר, ושטופים בעבירה. לכן תהיה להם תמיד, חשכה עלטה ואפלה. אבל עץבון ועצרא, לאוכלי בשר הגמל ממעלי הגרה.

הכוונה כאן למה שדיברנו בעבר [בשיעור מוצש"ק מסעין], כי צניעות הישמעאלים היא, מפני שהם אוכלים את הגמל שהוא צנוע, אבל טמא הוא לכם. לא צניעות, אלא צביעות.

הדבר פלא עצום. ישנו כאן איזה חידוש, אשר צריכים להסביר אותו באריכות. למה מקדים ומוסיף הקורא הראשון, כי שם י"י אקרא הבו גודל לאלהינו. מהרי"ץ כותב [בעץ חיים] בפשיטות, שאומרים בריך שמיה וכו' בעמידה. ואף אחד אינו יודע, למה? מהיכן לקחו זאת? הרי לא כתוב בשום מקום, שצריך לעמוד. ולגבי מה רב טובך וכו', מהרי"ץ כתב בע"ח בזה"ל, 'עומדים ואומרים מה רב טובך בעמידה'. האם אתם יודעים, למה עשו זאת? הדבר בכדי לקבל את המלאכים, אשר באים לשמוע את הקריאה בס"ת. זאת הנהגה של חכמי תימן, כפי שמצאתי בכתב יד. בעז"ה עוד נרחיב על כך.

אותו הדבר בנדון דידן, רק גדולי חכמי תימן הנהיגו את העניין הזה. הם לא לקחו זאת מן הדפוסים. הדברים מרפסין איגרי.

אבל למעשה, יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא, פבר ה"ה לעלמים וגו' [קהלת א', י].

שאלו את רב שרירא גאון, לגבי הפטרת חזון, כיצד גומרים אותה? הדבר מובא באוצר הגאונים במסכת מגילה, דף 65, לגבי המובא בגמרא מגילה [דף ל"א ע"ב], אמר רב הונא, ראש חדש אב שחל להיות בשבת, מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי הוי עלי לטרח [ישעיהו א', י"ד]. זה באמצע הפטרת חזון. חז"ל לא מביאים מן ההתחלה, אלא מביאים את הפסוק הנוגע אל העיקר, אל הנושא, שהוא 'חדשיכם' ומועדיכם וגו', זהו ראש חודש, כמו שהסברנו בס"ד בשע"ה סימן ק"ג הערה ט"ו.

באוצה"ג שם מובא כך, ששאלתם, הא דאמר רב יהורה בריה דרב שמואל בר שילת משמא דרב, ראש הרש אב שחל להיות בשבת, מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי, מהיכן מתחילין ולהיכן גומריין, ולשבת אחרת שהיא ערב תשעה כאב במה מפטירין?

כך אנו נהוגין, שמתחילין חזון ישעיהו, והיו הראשונים מסיימין אותה 'אם תאבו ושמעתם' וכו'. זהו גסדכן פלא עצום.

אחת מן השתים. או שאת הפסוק השני [הבא], אם תמאנו וגו', הם לא אמרו בכלל. למרות שזהו פסוק אחד לפני סיום פרשה, הרי לגבי ההפטרות אין חשש כזה שיש בס"ת 'מפני היוצאים' כידוע, ע"כ הם גמרו בדוקא בפסוק הזה, שהוא טוב. או שהם אמרו גם אם תמאנו, אלא שחזרו על הפסוק, אם תאבו

קלון דכאון ובזיון, חרפת עולם תהיה מנת-כוסם וחלקם לדראון, איום גדול ונורא. ישלח ה' בם, את המהומה ואת המגעת ואת המארה, במהרה. אמן בן יהי רצון, מלפני עוטה כשלמה אורה.

רציתי להאריך בנושא, אבל אני רואה שלא הספקנו. מי שירצה לומר זאת, הבאתי כמה דפים עם הנוסח הזה. ובקרוב נזכה לתוספת גדולה של אורה ושמחה וגו' אבי"ר.

ערוך מס' 5

הודש אב

חמדת שמעון

הגאון הגדול הרב יצחק רצאבי שליט"א מגדולי פוסקי דורנו

אבל אשמים אנחנו

ידוע הדבר ומפורסם העניין שבעלי המוסר רגילים לצטט את אמרתו המעוררת והמורטיטה שכתב אבי תנועת המוסר הגאון רבי ישראל סלנטר [אור ישראל איגרת י"ד] 'צוק"ל. הוא מתאונן ואומר כי בדורו המורא והפחד מחודש אלול כבר אינו כמו שהיה בעבר. וזה לשונו, מלפנים כאשר ידעתי, כל איש אחזו פלצות, מקול הקורא קדוש. אלול. כך היה 'מלפנים'... אחזו 'פלצות', זאת מלה מבהילה. [ישנם הזוכרים את המלה הזאת, יותר מאשר את כל העניין] 'פלצות' היינו בהלה, רעדה, זעזוע. האדם מבובלל, מינה או שמאלה, ומתנווע מתוך הפחד. אלו לשונות הפסוקים, כגון [איוב ט', ו'] 'הַפְּרָגִיז אֶרֶץ מִמְּקוֹמָהּ, וְעִמּוּדֶיהָ יִתְפַּלְצוּן. וְכֵן [ישעיה כ"ד, ד'] 'תֵּעָה לְבָבִי, פְּלִצוֹת בְּעֵתְתָנִי. וְכֵן [יחזקאל ז' י"ח] 'וְחָגְרוּ שְׁלָקִים, וְנִקְּטָה אוֹתָם פְּלִצוֹת. וְכֵן הֵלֵאָה. ישנם רבים המביאים סיפורים על התעלפויות. ידעתי כי ישנם אנשים השומעים זאת וחושבים לעצמם, האם באמת כך היה? אולי זאת גוזמא? אבל צריכים לדעת כי זו לא גוזמא כלל וכלל. אמיתי לחלוטין, ויש עדויות על כך. אבל כיום אנחנו בדור ירוד. אנשים כמעט ולא מתעוררים. ואם כבר יש מישהו שמתעורר, לומד מוסר וכיו"ב, אזי התנהגות זו רק מכניסה אותו ללחץ, והלחץ הזה כידוע לא עוזר הרבה. הוא רק מחכה שהימים הללו כבר יעברו. [ובדרך בדיחותא, 'בדיל ויעבור', 'בדיל ויעבור', הלוואי שיעבור כבר...]. מה קורה לנו? אנחנו צריכים להכות על חטא. וכי אבותינו היו יותר בריאים וחזקים מאתנו, ולכן הם קמו לאשמורות (סליחות)? איך הם הצליחו לקום בבוקר השקדם? וכי הם היו מלאכים? הם לא היו צריכים לישון? אלא מה? הם הלכו לישון מוקדם! אבל היום לא רוצים לישון מוקדם. לא רוצים לישון את סדר היום. תשאל, ומה עם סליחות? הם ימצאו פתרונות... אבל אשמים אנחנו. אנחנו אשמים, מכיון שאיננו רוצים לשנות את עצמינו. יש כמה וכמה פרטים בדורנו שהציבור מתנהג בדרך מסויימת אך ורק כי התרגלו לכך ומסרבים לשנות את עצמם. על כך נאמר, דור עקש ופתלתל [דברים ל"ב, ה']. כאשר היסודות עקומים, הבניין עקום. הבט נא למעלה, אל ההמשך, וראה את העקמימות הבלוטת...

הפסוק אומר, שחת לו, לא בָּנִינוּ מוֹמָם, דור עקש ופתלתל. במלה 'לו' הראשונה האות למ"ד רפה, ובמלת 'לא' שאחריה הלמ"ד דגושה. המלים 'לו' בוא"ו ו'לא' באל"ף מרכיבים את האותיות אלול. אם רואים שחודש אלול הוא מושחת, זהו סימן ל'בניו מומם'. הוא בעל מום! אם חודש אלול לא מעורר אותנו, הוא פגום ביסודות ובשרשים שלו. אוי ואבוי! ואם תשאל, אם כן, אז מה עושים? התשובה היא, 'דור עיקש ופתלתול'. תתעקש להתקרב להקב"ה! המלה 'דר' מרכיבה את האותיות דל"ת ורי"ש. דל"ת מן הפסוק שָׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד. ורי"ש מ'לא תשתחנה לאל אחר. צריך להשריש בלב את אחדות השם יתברך. [הדל"ת רבתי והרי"ש רבתי בשני הפסוקים האלו]. הגר"א מוילנא אמר, מי שמתעקש - מצליח. הגר"ח מולאזין שאל אותו אם לפתוח ישיבה, והגר"א ענה לו, אם תתעקש, תצליח. צריכים להתעקש! אני יודע שאינני ראוי ואינני בסדר, אבל אני מתעקש להתקרב להקב"ה. ופתלתול. הוא לשון חיבור. כפי שנאמר לגבי רחל אמנו [בראשית ל', ח'], וכמו שאמרנו, צריכים להתעקש כדי להתחבר. אך להוותנו, במקום שאנשים יתחברו עם הקב"ה, הם מתרחקים ממנו. ופתלתול הוא גם מלשון תפילה, אבל אנשים בורחים מהתפילה, מחפשים איזה "שטיבל" להתפלל בו כמה שיותר מהר, אולי עשרים דקות או חצי שעה. 'אחת למעלה ושבע למטה'. ובחזרת השי"צ, מחפשים כל מיני היתרים ללמוד. דוקא אז "נולדים" המתמידים. זוהי עצת יצר הרע. אבל אשמים אנחנו. אנו יכולים לתקן, אבל לא רוצים. אומרים בשם הגרי"ז מברסק, אל תגיד שאינך יכול, תגיד שאינך רוצה. אתה יכול, אם תרצה. אינני אומר מוסר לאף אחד. אני אומר כל זאת לעצמי. אלא דמיגו דזכי לנפשיה וכו'. אולי נצליח קצת לצעוד קדימה, לכל הפחות צעד אחד. השם ברוך הוא יזכנו, לנצל את הימים הללו כראוי אבי"ר.

ערוך ומעובד משערי יצחק כי תבוא ה'תשפ"ב

בספר אילנא דחיי [בפרשת האזינו שם] כותב דבר מבהיל.

עֲנוּכֹן פִּתְמוֹן הַתּוֹדָה וְתוֹבוּ לַפְּלִחָה הַיָּלְוָה וְאִמְרוּ קְרֹמוֹהֵי קְרִיב קִדְמָה
 לַמִּשְׁבָּק עַל עֵינֶיךָ נִתְקַבַּל הָאֵל וְהוּזוּ מִלּוֹ חֲפוּתָנָה מִתְקַבְּלוּ קִדְמָה כְּתוּרִין
 לַרְעוּתָה עַל מִדְּבַחְךָ אֵשׁ לֹא זֹשִׁיעֵנוּ עַל סוּס לֹא נִרְכַּב וְלֹא נִתְאַמַּר עוֹד אֱלֹהֵינוּ
 מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ אֲשֶׁר בְּיַדְהֶם יִתּוֹס מַלְכֵי אֲתוֹר לֹא יִפְרֹקֵנָה עַל רַכְבֵי סוּסוֹ
 לֹא נִתְרַחֵץ וְלֹא נִימָר עוֹד צֹהֵנָה לְעוֹבְדֵי יְדֵנָה דִּמּוֹן קִדְמָה מִתְרַחֵם עַל
 אֲבֹנוֹנָה וְהוּזוּ בְּמַעֲדֵי סֵהָא כִּתְמוֹן אֲדַפָּא מְשׁוּבְתָם אֲהֶבְסָם נִדְבָה כִּי שֶׁבֵּי אִפֵּי
 מְזוּנֵי אֲקַבֵּל לָנוּ כְּתוּבָתְהוֹן אֲשֶׁכּוּק לְחֹבִיָּהוֹן אֲרַחֵמוֹנוּ כִּד יְתוֹבֵק בְּנִדְבָתָה
 אֲרִי יִתֵּב רַגְזֵי מִנְהוֹן אֲהִיָּה כֶּסֶל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כְּשׁוֹשְׁנָה וְיִהְיֶה שְׂדֵשׁוֹן כְּלִבְנוֹן
 יִי מְזוּמֵי כְּטוֹלָא לְיִשְׂרָאֵל יִזְהַרְוּ כְּשׁוֹשְׁנָה וְיִתְכַוֵּן עַל תְּלוּף אֲרַעְהֵי בְּאֵילָן
 בְּנֵן רַחֲמֵי עוֹבְדֵתֶיהָ יִלְכּוּ יִזְנַקְתּוּ וְיִהְיֶה כְּזֵית הַזֶּה וְרִיחַ לוֹ כְּלִבְנוֹן יִסְמוֹן
 יִבְנוּ וְיִהְיֶה כְּזֵית בְּזֵית קִדְשָׁה דִּזְהוֹן וְרִיחֵהוֹן כְּרִיחַ קְטֹרֶת כְּפִמִּיא יִשְׁבוּ
 בְּצִלּוֹ יִחְיוּ דָגָן וְיִפְרַחוּ כְּכַפֵּן זִכְרוֹ כִּיֵּן לְבָנוֹן יִתְכַנְשׁוּן מִבֵּינֵי גְלוּתֵיהוֹן
 בְּהוֹן כְּטוֹל מְשִׁיחֵהוֹן יִיחַזֵּן מִיֵּתִיא וְיִסְגֵי טוֹבָה כְּאַרְעָה יִהְיֶה דְכֵן טְבוֹתֵהוֹן
 לִיל וְלֹא פְסוּק כְּדָכְרוּ וְצָבֹת חֲצוּצָתָהָ עַל חֲמַד עֵתִיק הַמִּתְנַסֵּךְ כְּכִירֵת
 וְהַשָּׂמֶיֶת אֲפִלּוּס מַה לִּי עוֹד לְעַצְפִּים אֲנִי עֲנִיתִי וְאַשְׁוֹרְנוּ אֲנִי כְּבָרוּשׁ רַעֲטָן
 מִנֵּי פְרִידָה נִמְצָא יִימָרוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל מִנָּה לְנָה עוֹד לְחַפְלָה לְטַעוֹתָהָ אֲהִנָּה
 גְּדוּלְתֵיהוֹן אֲקַבֵּר צְלוּתֵיהָ וְיִשְׂרָאֵל אֲרַחֵם עַל וְהוּזוּ בְּמִימְרֵי אֲעֲבֹדֵנָה כְּבִירֵהוֹן
 מִיָּד דִּמּוֹן קְרִבְוֵי סְלוּחַ לְתוּבָתְהוֹן מִשְׁתַּכַּחַח מִדְּחַבְסֵי וְיִבְנוּ אֱלֹהֵי כְּבוֹן וְיִזְרַעֵם
 שְׂרִים צִרְיָהוֹהָ וְצִדִיקִים יִלְכַדְבְּסֵם וּפְשָׁעִים יִכְשְׁלוּ בְּסֵי בֵּין הַבָּיִת וְיִסְבְּרוּ
 יִסְכְּלֵתוּן עֵרְעֵנִין אֲרִי תִקְנוּן אֲרַחֵתָהּ דִּיֵּל וְצִדִיקֵיהָ דְהַלְכוּ בְּהוֹן יִיחַזֵּן בְּהוֹן
 יִי עֲלֵמָה וְרִשְׁעִיא יִתְמַסְרוּן לְגִיהֶנְסֵם עַל דְּלָא הִלְכוּ בְּהוֹן יִשְׁבוּ

לשבת האזינו את היתה אחר כעור בהזקאת

ואמר אדני יהוה ולקחתי אני בוצמרת הארז הרמה ונתתי מוראש ינקרתי